

1434

239.1
47

341
164

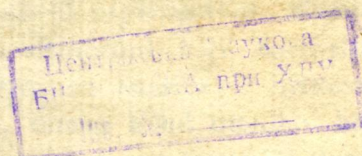
54

POSIEDZENIE PUBLICZNE
KRÓLEWSKIEGO-WARSZAWSKIEGO
UNIwersYTETU,
NA UCZCZENIE PAMIĄTKI

UCZONYCH MEŻOW, A MIANOWICIE POLAKOW.

ODBYTE

DNIA 15 LIPCA 1825. ROKU.



W WARSZAWIE,

W DRUKARNI N. GLÜCKSBERGA, XIEGARZA I TYPOGRAFA UNIWERS.



202 1/2

11

202 1/2

ЦНБХ... 9. Н. Кара...
2011 р.

202 1/2

DE SARBIEVIANA POESI

DISPUTAVIT FRANCISCUS ANTONIUS WOELKE, VARMIENSIS.

..... nam in urna surdus et immemor
Jacebo pulvis. Me tamen integrae
Lauri coronabunt jacentem, et
Circum hederæ violaequæ serpent.
Sarab. L. IV. Od. 29. stroph. 33.

Si cui unquam, Polonorum sane populo merito esse gratulandum existimo, quod haud mediocrem Virorum doctissimorum ediderit copiam, qui cum antiquorum exempla sibi sumpsissent imitanda, horum ipsorum virtutes, et eximia ingenii vi et nitida scribendi ratione, exprimere fuerint periclitati. Etenim ad quodcunque litterarum genus, superiore antiquitatis memoria excultum, animo te converteris ac cogitatione, haud ullum facile invenies, quod intentatum illi relinquendum, aut summis potius viribus non censuerint expolliendum. Ac a singulis quantum sit praestitum, quantumque inter illos ac illorum magistros sit discrimen statuendum, accuratius inquirere, jucundissima mihi quidem ad animum videtur occupatio: neque labor, in hoc argumento tractando collocatus, a justis rerum aestimatoribus reprehendatur, si quis, et copiosa litterarum varietate instructus, et egregio, de litteris latinis in Polonia frequentatis, bene merendi ductus studio, ad id explicandum, alacri animo fuerit adgressus. Nam quanquam nunquam defuerunt Viri doctissimi, qui cum universam litterarum in Polonia celebratarum enarrarent historiam, et hanc partem, quasi praetereundo, tangerent, tamen aliud omnino habebant consilium sibi constitutum, quam ut eo, quo nos spectamus, possent pervenire. Illis enim circa litteras polono maxime tractatas sermone, praecipuum erat studium: a nobis autem id agitur, ut singulorum, qui latinitatem in Polonia coluerint, scriptorum indolem ac naturam exponendo, quantae illa ipsa obnoxia fuerit vicissitudini, qui flos, quaeque tandem illius fata, clarius intelligatur. Quapropter nos qui sequetur, singulorum hujus generis auctorum virtutes investigabit non minus ac vitia; quem quisque antiquorum exprimendum sibi potissimum selegerit, ostendet; quantopere id assecutus fuerit, dijudicabit; in quibus peccatum sit, ingenue proferet; denique recta a pravis rectis, integra a corruptis, pura a lutulentis subtili distinguens ju-

dicio, quae singulorum auctorum species sit ac forma ponenda, constituet. Quod si hoc peregerit, mea quidem sententia, operam haud plane infructuosam in eo posuisse putabitur, ut universe hujus generis scriptoribus paulo major, quam qui vulgo, locus tribuatur inter illos, laude immortalis dignissimos Viros, qui, post litteras renatas antiquorum capti splendore, populares quoque suos hoc ipso, pro variorum temporum varia ratione, sumpserint illustrandos. Hoc ita fore statuendum mihi videtur, cum ceterorum, tum Sarbievii ingenium divinum prorsus ac incredibile intuenti mihi, atque splendidissima poëseos ejus ornamenta animo et cogitatione comprehendenti. Atque hujus quidem nomen tanta celebritate apud omnes, qui de litteris aliquid sentire possunt, ita viget populos, ut rem actam agere me jure dicerer, si illam, diligentia mea, bonaque, quae sane in me est, voluntate, augeri posse arbitrarer. Floret illa immortalis, florebitque, quamdiu, quod aeternum fore existimo, homines existent, qui divinam superioris absolutionis in se trahentes particulam, pulchritudinis sensu nunquam interituro afficientur. Itaque hoc eo confidentius affirmo, quando considero, ex quo Sarbievii poësis innotuit, eam in deliciis omnium, qui et studiorum cultu politissimo, et eximio ingenii excelebant acumine, omnis aetatis fuisse Virorum. Omitto hoc loco carmina illa, quae laudis Sarbievianae gratia, poësi ejus sunt a typothetis nonnullis adjuncta: non, quod eorundem multa spiritu lyrico atque dictionis sublimitate ac probitate carere arbitrer, sed ipsam Sarbievii laudem poëticam ejusmodi quasi adminiculis, ad struendam sibi immortalitatis gloriam, haud indigere statuo. Quanquam quidem multum ab eorum discrepo sententia, qui nimia, ut opinor, suspicione ducti, ponunt, nihili prorsus ea esse facienda. Sunt illa sane egregia monumenta, Sarbievio a Viris, idem fere, quod et ipse iniverat, vitae institutum servantibus, excitata, cum ad familiaritatem, qua cum illo usi fuissent, memoriae mandandam, tum ad admirationem, qua omnia, quae ab immortalis ingenio illius essent profecta, et ipsi prosequerentur, declarandam. Quorum sane praeclaro in Nostrum studio, non dixerim quidem pondus majus, sed ornamentum splendidius accessisset, si duorum Virorum, qui summi magnitudinis Sarbievianae admiratores exstitisse narrantur, Hugonis Grotii atque Danielis Heinsii sententia de Sarbievio litteris perscripta, ad nos pervenisset. Nam illum haud fuisse gravatum dicere, non tantum aequalem esse Sarbievium Horatio, sed hunc interdum ab illo superari, tradunt; hunc magnopere nostri poëtae ingenio fuisse recreatum, atque honorificentissimum de illo sermonem cum familiaribus saepius instituisse suis, perhibent a). Atqui his mera traditione prolatis, quo minus fidem habeamus, nihil est, quod impediat; quandoquidem vere nobis affir-

a) Langbein, p. CXXXIII. seq.

mare videmur, si quid certius constaret, id ejusmodi fore, quod ad amplificandam Nostri laudem ita esset comparatum, atque ea, quae a Cramero, Morhofio, ceteris, in hanc sententiam legimus, esse disputata. Ac Wernsdorffius quidem, doctissimus ille poëtarum latinorum minorum interpres, cum multa praeclare de Sarbievio exposuisset, Oden a Sarbievio ad Honorem, germanice vertere, eamque critica ratione explicare, minime est verecundatus b). Quod consilium, ut popularium suorum rem litterariam Sarbievianae poëseos praestantia locupletarent, iniverunt praeterea Goetz, notus ille Germanorum poëta c), et Rathsmann, apud Vratislavienses olim litterarum ingenuarum Professor d). Gallia semper laudes Sarbievianas vehementer est admirata, si Menagii malevolentiam vix memorandam, atque nimiam cujusdam auctoris festinationem exceperis (e). Quantum vero diligentiae ac animi egregii ad Sarbievium laudibus cumulandum contulerit Langbeinius f) optimus, neminem ignorare arbitror. Neque praetereunda est a me Virorum Amplissimorum bona voluntas, qui aliquot abhinc annis nonnulla Sarbievii carmina litterarum studiosae juventuti proposuerint. Hac ratione, accuratiori in ludis litterariis interpretationi Sarbievii juncta, atque creberrime et diligentissime iterata, juvenes illi, *quorum praecordia*, ut poëta loquitur, *e luto meliore finxerit Titan*, eodem, quo Noster, non fucatae, sed genuinae poëseos amore posse inflammari, facile concesserim.

His ita comparatis, mirandum in modum movebar, cum in Durini de Sarbievio judicium, omni plane abjecta humanitate, exercitum, incidissem g). Qui locus praecipue causa exstitit, cur, cum Sarbievii studium, aliquot per annos intermissum, repetivissem, hanc scriptionem instituerim, non tam perficiendi spe, quam periclitandi voluntate. Quaecunque mihi visa fuerint, exponam: non quod novi quidquam a me inventum esse existimem, neque, quod ab aliis jam sit allatum, id a me politius ac planius explicari posse statuam; sed, ut summi Poëtae gratissimam nobis luce hodierna memoriam renovando, in Vestris omnium animis, Viri Amplissimi atque Celeberrimi, ceterique Auditores Ornatissimi, jucundissimae excitem voluptatis sensum; simulque, ut, quanta benevolentia immortalem Sarbievii gloriam, censeam esse

b) Lobgesang auf die Ehre nach Sarbiewski von Christian Gottlieb Wernsdorf. Helmstadt. 1808.

c) ed. Bipont. Carminum Sarbievii p. XIII.

d) M. K. Sarbiewskis Lyrische Gedichte, metrisch aus dem Lateinischen übersetzt von A. G. Rathsmann, Professor der schönen Wissenschaften in Breslau. Erster Band. Breslau. 1800.

e) Nouvelle bibliothèque d'un homme de gout. Paris. MDCCCVIII. Tom. I. p. 174.

f) Commentatio de Matthiae Casimiri Sarbievii S. J. Poloni vita, studiis et scriptis, auctore Lebrecht Gotthelf Langbein. Dresdae. MDCCLIII.

g) Simonis Simonidae Bendoński Leopolitani carmina procurante Angelo Maria Durini. Varsaviae, 1772. p. 14. seq.

interpretandam, per ingenii tenuitatem mei, declarem. Quae vero a me ita proferentur, ut a Virorum doctissimorum, qui de hac ipsa re scripserunt, iudicio abhorreere videantur, ea ita accipi velim, ut sententiae expositione nostrae haudquaquam ceterorum opinioni quidquam praescripsisse existimer, sed quod aequi atque intelligentes Sarbievianæ poëseos aestimatores sibi persuaserint, id elicere me velle censear. Etenim praepostere me agere recte accusarer, si mihi, qui solus de tali tantoque Viro iudicarem, sumere auderem; in quo etiamsi arrogantiae crimen, quod vix fieri posse existimo, effugerem, hoc tamen omnino, ut quid absolverem, postularetur, ut par mihi esset atque Illi ingenii praestantia, quam esse mihi, si tacitus concederem, inter sanos furere, merito viderer.

Ac ut ratio, quam in iis, quae de poësi Sarbieviana afferenda statui, secuturus sim, planius intelligatur, primum quidem de universa poëseos antiquae conditione ea praemittenda esse censeo, quae in sermone, de Sarbievii virtutibus instituendo, haud omittenda esse iudico. Nam cum hoc loco nihil aliud quaeratur, quam, ut, qua via et Graecorum et Romanorum principes poëtae in excolenda arte sua processerint, indicetur, ubi de illis ea, quae ad consilii nostri rationem pertineant, exposuero, facile, quid universe et de his, quibus est Sarbievius adjungendus, sit sentiendum, rectius perspicietur.

Positum igitur sit, Graecos divinae cujusdam naturae beneficio, nullo aliunde auxilio petito, eadem ratione, fuisse exultos, qua et singulorum hominum recte constitutorum, et animi facultates et corporis robur exerceri videmus, ita ut et pueri infirmitas, et ferocitas juvenis, et gravitas constantis, et arida praecipitantis aetatis canities naturale quiddam habeat, quod, quin praepostere quidquam fiat aut fortuito, suo percipiatur tempore. Ac eodem ordine a rerum natura praescripto, quo, aequae hominum singulorum ac populorum universorum aetates, nec non his congruentes mores mutantur, teneamus et Graecorum litteras, mature iis, quae in illis fortasse principio fuerint peregrina, deletis, recta ratione et mutatas fuisse et cultas, donec ad consummationem, Graecorum ingenio convenientem, pervenerint. Quae quomodo sint capienda, paucis absolvam.

Quaecunque in animis nostris ad res quascunque et intelligendas et perficiendas inest supremi omnium bonorum auctoris, Dei, beneficio opportunitas, ea praecipue, simul ac in suavissimam hanc sumus editi lucem, uti videmur, qua res, quae positae in nobis non sunt, ubi sensus affecerint nostros, ad nos nondum cogitantes referre studemus. delectamur enim, aversamur, varioquae modo movemur, quin, cur haec ita fiant, praeter sensus, ullam unquam rationem cognoscere possimus. Id quod in infantibus pueris licet videre, qui nullis magis teneantur rebus, quam quae oculos, quae aures

ceterosque eorum percutiant sensus, quosque, jam comparata loquendi facultate, iis de rebus saepissime audias confabulari, in quas oculos injecerint, et quae animum eorum puerilem, jam jucunditate, jam admiratione, affecerint. Ex hac indole sermo ille antiquissimus mihi explicandus videtur, cujus imaginem in cantibus Homericis expressam videmus. In his omnia a rebus, extra nos positae, sumuntur, pauca aut nulla admodum a contemplante ratione, quae in docta poësi dominatur, petuntur. In iis haec duo, quae ab inferioribus epicae poëseos auctoribus justo religiosius interdum dixeris esse servata, primum, ut ipsa narratio ad faciendam admirationem sit instituta; deinde, ut animum admirationis voluptate teneat delinitum, tum non ab arte, quae nulla erat, sed a magistra natura, cujus animadversio pepererat artem, petenda videbantur. Ex quo intelligi potest, quamobrem, quae ab aevi nostri hominibus haud digna habeantur mentione, ea summis ab Homero laudibus celebrentur. Simili prorsus ratione et pueri agunt, qui crepundia majoris, quam aetate proveci homines solent res facere pretiosissimas. Hinc quidquid excellentiam quandam in se continet, maxime, quidquid puerilis illius aetatis vires superare videtur, divinum adpellatur. A qua ratione fluunt multorum vocabulorum ab Homero usurpatorum significationes plane singulares, quae si ad nostrae vitae institutum expendantur, recte ineptae et ridiculae habeantur.

Longe aliter est lyrica Graecorum poësis comparata, quae ab Æolibus, ardore quasi adolescentiae correptis, profecta, animi affectus, effervescentibus elatos verbis, exprimebat; minus vero, quam aetas illa superior, circa res extra nos positae versabatur: quapropter omnino debuit epico genere posterior frequentari. Sublimior enim de rebus animo subjectis, et translatis verbis, quasi stellis quibusdam insignita, et sententiarum pondere ornata oratio, minime cadit in vatum superiorum simplicitatem, qui perpetuo ac facili Ionicae dulcedinis flumine auditores mulceri suos, quam rapido quasi torrentis, omnia secum raptantis, impetu eos ferri volebant. Continua versuum, quae sex pedibus perficitur, iteratione, prisci illi homines delectabantur; multiplex et artificiosa lyricorum rhythmorum indoles penitus eos confudisset ac conturbasset. Libera et omnibus obvia gaudebant rerum expositione; vibrantium translationum usus, audaciumque cogitationum nexus nequaquam illis poterat placere. Lyricorum vero, in primis Dorum, dictio, perinde atque ex montium, qui cacumine suo minantur coelo, extollens sese radicibus, permeans infera atque supera, viam affectat Olympo. Saxi percussus tiliarum sonus, quibus illi carmina cantabant sua, desiderat, et vocis plenitudinem, et oris grandia sonaturi magniloquentiam.

Interea Graeci sensim ei adpropinquaverant aetati, in qua illud in iis, quidquid fuerit, perfectum fuisse, et maturitatem habuisse suam, videatur. Quam-

obrem sermonis antiqui forma mutata, id dicendi genus excoli debuit, quo, partite, definite atque distincte loquentes, utimur. Quod quidem non continuo est usurpatum; neque principio a poëtica dictione fuit disjunctum. Paulatim progressus admirabilis ad omnem excellentiam est factus, maxime ex quo jam non in rerum natura investiganda, sed in animo comparando versatum est sapientiae studium; quod tandem a Platone esse perfectum videmus. Atque duplici illud ratione ad quotidianam vitae consuetudinem est traductum: dramatica atque oratoria laude. Qua utraque Athenae jam non nascentes, neque adultae, sed aetatis quodam modo virilis robore firmatae, tamdiu sunt recreatae, quamdiu Atticam illam retinuerunt salubritatem. Ac quanquam negari nequit, et consequenti tempore varia disciplinarum genera fuisse Alexandriae celebrata, ea tamen ipsa summae cujusdam senectutis atque perditae valetudinis signa habuisse, haud gravaberis affirmare. Inventioni successit imitatio, celeribus ingenii motibus multiplicium doctrinarum laboriosa tractatio. Quapropter si quis statuerit, florem illum genuinae antiquitatis, in patrio solo ortum, non ab externa quadam terra illatum, usque ad litteras Graecorum Alexandriam perlatas, viguisse, sciat, suae opinionis se habere me socium atque defensorem.

His animadversis si Romanos consideraveris, frustra excipientium se quasi ordine discrimina aetatum quaesiveris. Demus quoque nativam quandam floruisse aboriginum poësin, nec non certam aliquam Deorum colendorum ei junctam fuisse rationem, at semina, si quae fuerint ipsis solum Romanis, ex advenarum colluvie ortis, propria, primo quidem disciplina Etruscorum tristi quadam ac tetrica, facile sunt oppressa; tum penitus exaruerunt ubertate laetioris cujusdam et politioris, sed transmarinae culturae Graecorum. Quae cum se justo latius per Italiam funderet, multa praepostere in ipsis litteris sunt agitata. Ac excellentis quidem ingenii Viri praeclare secum actum credebant, si inveniendi ratione abjecta, iis, quae a Graecis fuissent adhibita, ornamentis arcessitis, litterarum suarum consulissent indigentiae. Id a Livio Andronico, et eo quidem Graeco, est spectatum. Ille poëseos Romanae princeps ac conditor, Ennius, haud dubitavit Arcestrati *παρναίων*, et ineptam Euemeri de Deorum origine sententiam suis civibus proponere. Nullum porro argumentum, cujus splendor fucatus prisci sermonis majestate illustraretur, infelicius, quam a Lucretio, eligi potuisse opinor. Poësin scenicam transeamus. Virgilius propter nimiam eruditionem, doctamque elegantiam non poterat verisimili ratione Homericam exprimere simplicitatem. Erat enim Augusti aetas, aequae ac illa Periclis, paulo exquisitior, quam ut horridam Agamemnonis, hujusque aequalium; asperitatem vel delicatorem Alcinoi lenitatem intelligeret. Virgiliana ca-

nendi ratio nimium quantum discrepabat, a quotidiana, quae tum obtinebat, et vivendi et dicendi consuetudine. Alio prorsus modo delectabatur heroas suos Demodocus, quando jucundissima cantus suavitate Phaeacum convivia dicitur condidisse. Quapropter Romanorum docti perbene noverant, Virgilium non tam divino concitatum instinctu, quam petito a litteris graecis subsidio, egregia pepigisse carmina. Haud absimili ratione et Horatius privatae magis delectationis causa, quam usus publici ergo tibias Æolicas tendere Italus est ausus; eloquentia quippe, tum perfecta, in qua nisi primas, pares tamen Graecis tulisse Romanos censeo partes, ab omni audaci sententiarum nexu atque infrequenti abhorrebat compositione. Hinc et sapientissimus dicendi magister, Fabius, auctor erat futuris oratoribus, ut ne omnia Lyricorum promiscue legerent, sed partes sibi sejungerent: quippe licenter multa a Graecis esse mutuata affirmat, minimeque vult in quibusdam Horatium explicari. Ex quibus haec duo intelligi posse arbitror, primum, quam difficilis minimeque apta sit Graecorum Lyricorum cum Romanorum in hac litterarum parte conatibus comparatio; tum, quanta sit opus circumspectione judicaturis de iis poetis, qui latina lingua lyricam poesin excolentes, nullum aliud, quod imitarentur, nisi Horatium, habebant exemplar.

Iam quae post clarissima illa duo Romanae poëseos sidera, sunt orta lumina minora, haudquaquam tanto splendore fulgerent, nisi caeli Alexandrini igne, eoque arte aliunde mutuata excitato, fuissent illustrata. Sed quorsum haec profero? quorsum? non, ut quidquam de Romanorum gloria, quam neque a me augeri, neque minui posse, recte intelligo, detrahi velle existimer, sed ut, quo loco Romanos, illosque, qui eos secuti sint, poëtas, per totum orationis meae cursum velim haberi, planius perspiciatur.

Aggredienti igitur mihi sententiam de poësi Sarbieviana exponere meam, haud abs re videtur, iis, quae in consimili argumento versantur, carminibus conjectis ac copulatis, omnium quasi genera quaedam constituere, non, quod divini poëtae monumenta in certas quasdam partes avulsas arbitrari esse dissecanda, neque, quod non multa in nonnullis carminibus comprehendantur, quæ cum ceteris communicari non posse statuam, sed multae Odae ita sunt comparatae, ut propter virtutes, si non pares, at certe similes, unam quandam classem conficere videantur. Ac si quis in poëtae nostri mentem fuerit intuitus, haud affirmare repugnabit, primum quidem, magnam Odarum partem contineri in praeceptis, quae ad vitam et publicam et privatam pertineant, poetica ratione tradendis; tum, neque eas deesse, quae laudibus heroum aliorumque Virorum celeberrimorum praedicandis sunt scriptae; deinde, haud mediocrem esse earundem copiam, quae recte ad hymnos proprie dictos, adque car-

mina votiva referantur; postremo, non paucas varii esse ac multiplicis argumenti; denique haud contemnendum esse earundem numerum, quae Epigrammatum speciem prae se ferre videntur.

Agedum de singulis carminum, ordine sic constituto, generibus, quantum consilii nostri ratio admittit, videamus, ita tamen, ut, quae nisi pertenui discrimine dignosci non posse arbitror, ea quodam modo esse cognata, atque de uno alterove genere aequè posse proferri, judicemus. Atque singularum quidem Odarum definitam explicationem futuro relinquamus Sarbievii interpreti critico, qui utinam quam primum exoriatur doctissimus ac elegantissimus, ut divitias atque ornamenta Sarbieviani ingenii, quae a minus acutis interdum per involucra quaedam, ac integumenta perspicui multis ductus rationibus facile concesserim, in lucem afferat clariorem; quandoquidem qui adhuc variis Sarbievii locis enucleandis vacuerunt, plus eos obscurasse, quam illuminasse videntur. Multa quoque et false in notis, quae in nonnullis editionibus adjectae sunt, reperiuntur; multumque abest, ut textum ipsum castigatum curaverint editores describendum, ut eum confuderint atque foedaverint. A cujus culpa reprehensione neque editio Barbouana potest defendi, quamcunque prae se ferat nitidissimae elegantiae formam. Nonnulla quoque longe aliter ipsius poetae manu scripta existimo. Hujus exemplum deprehendisse mihi videor in praeclarissimo carmine ad Equites Polonos, cum Vladislaus, Poloniae princeps, fuso Osmanorum Imperatore, victorem exercitum in hiberna reduceret; nam ubi Bistonum fuga describitur, nunc ita legitur. L. 1. Od. XV. 4.

« Cum versa Thracum parma recentibus,
Fronderet hastis, cum celer Artacen,
Turresque Byzanti probrosis,
Concanus assonuisset armis. »

ubi mihi omnino *fronderet*, quod per se aptius, hoc loco commodius quoque ad *assonuisset* referatur, legendum videtur. In nonnullis praeterea Odis major diligentia ad signa interpunctionis rite ponenda erit adhibenda; quod intelligendum arbitror de Od. 1. lib. 2. st. 9.

I. Odæ philosophicae.

Etiamsi universa Sarbievii poësis ita est comparata, ut illa sapientissima ubique declaretur animi magnitudo, qua res humanae, quippe tenues, pro nihilo sint putandae, qua virtus, altissimis fixa radicibus, summa humani generis felicitas habeatur, in multis tamen locis hanc rem tam aperto persecu-

tus est poëta consilio, ut merito hujus generis Odae dignae habeantur, quibus parumper immoremur. Ad quas censeo referendas eas, quibus docemur, ut non plus aequo de fortuna adversa queramur; ut minime ejus, omniumque rerum humanarum angamur inconstantia, sed ut potius aequo rectoque animo contra nitemur; ut ne stulte cupiamus, neve timeamus, et, ut non tam populi levitate moti, quam rationis ductu persuasi, vitam recte beneque instituamus. In nonnullis admonet poëta adolescentes, ut ne fidant aetatis suae brevitati. Interdum altius assurgens, saeculi sui reprehendit socordiam atque avaritiam; civium suorum jactantiam castigat; eorumque improbitatem acerrime persequitur; omniumque, quibus premantur, malorum impietatem in Deum docet esse originem; persuadet vitae humanae per se caducæ brevitatem bene factis esse extendendam; non satis esse velle, sed et agendum esse monstrat; divitias ratione utendas esse docet; longum illum vixisse probat, qui bene merendo æternum sibi vindicaverit ævum; regnum sapientis in eo versari admonet, ut melioris vitæ spe fretus, omnia humana flocci habeat; gloriae inanis contemptum commendat; nihil in rebus humanis non esse tædio plenum statuit; illumque tandem, qui semet ipsum possideat, vere beatum esse docet. Haec sunt, atque his consimilia argumenta, quae multo ante Nostrum, cum ab aliis, tum a Romanorum Lyricorum principe fuissent tractata, quocum, quemadmodum in universa poësi sua, sic in hujus quoque generis carminibus de principatu contendere Sarbievius haud est verecundatus. Idem elucet in utroque rerum usus, idem judicium subtile, eadem egregia de civibus suis promerendi voluntas. Sed nescio, an Noster Horatio hoc sit superior, quod hujus quidem doctrina interdum minus constans ac stabilis, quod fluxa quodam modo ac dubia deprehendatur: Nostri vero praecepta, altioris cujusdam sapientiae cum sint substructa fundamentis, nullo concussa motu labefactari posse videantur. Quae ab Horatio traduntur, ea ita se habere, quae a Sarbievio ea aliter habere se non posse, dixeris. Ille quod bonum ac salutare sibi esse putaret, suisque civibus, promovere voluisse, hic omnino promovisse, est aestimandus. Ille sententiis, hic re instituit; ille digito ad fontem, ut dicunt, intendit, hic primus incedens dux est sponte sequentibus: Ab illo, quantum philosophia rite intellecta habeat auctoritatis, docemur; ab hoc, quantum inentibus caelesti institutione formatis accedat divinitatis, erudimur. In Horatio praeceptorem, doctrinam suam libentissime cum familiaribus communicantem suis, in Sarbievio, eam exercentem, atque exemplo illustrantem videmus. Quapropter si quis quaesiverit, uter illorum plus virtutum discipulis prosit, an qui ad fragilem hanc atque terrestrem eos paret prudentiam, an qui ad sempiternam illam ac caelestem instituat sapientiam, nullus

sane dubitabit, primas huic prae illo esse tribuendas. Adde perspicuam illam expositionem, qua, non quae ceteri sentiissent, ipse repetiverit, sed ea, quae ex animo protulisset suo, docilem praebeantibus sibi docenti aurem proposuerit. Non ostentationis ac inanis speciei causa multiplicem explicat doctrinam, sed veritatis studio ac laudanda ingenuitate viam sibi patefacit ad altissimos animi recessus. Quapropter non peregrinam quandam ac adscititiam, sed propriam sibi ac internam profitetur doctrinam, quam non fucati leporis quae-sita venustate, sed verissimae simplicitatis commendatione reddit probabilem. Hinc dum ratione lenissima in legentis animum influit, totum occupatum sibi vindicat atque virtuti. Omnia facilem habent verborum structuram, suntque vi ea elata, non quae animum percellit, sed summa suavitate eum permulcet. Ita sensa sua Noster exponit atque commotiones, ut res ac notiones, sensorum illorum atque commotionum procreantes animum ejus affecerant. Nihil igitur ambigui, nihil fluctuantis enuntiat. Tanta praeterea vi nobis persuadet, ut dubitari possit, an argumentorum, quibus utitur ducti gravitate, an clara ac distincta dicendi ratione capti, in omnibus illi docenti fidem, eamque nulla exceptione circumscribendam, habeamus. Accedit, quod, quae proponit, jucundissimis antiquitatis genuinae coloribus sunt obducta. Si quidem cum superiorum aetatum monumenta ita perspexisset, ut facile, quae in illis essent aptissima, seligeret, eaque in rem traheret suam, summa rerum varietate ornat imagines, quibus ad expositas sententias, lectorum sensibus subjiciendas, passim est usus. Semper rerum fontes adgreditur, et, unde omnia manant, incredibili videt perspicacitate. In quibus eligendis atque ordinandis admirabilis mihi quidem Sarbievius videtur, cum immensus fere sit argumentorum hujus generis thesaurus apud antiquos reconditus, quos Sarbievius aequae ac doctissimae ille Ecclesiae pater, Clemens Alexandrinus, magni faciens, eorum retinendo indolem, felicior tamen veritatis superioris accessione, illustraverit atque expresserit. Dictio Sarbieviana, hujus generis argumentis sapientissime attemperata, in mediocri versatur genere. Offert se ubique summa sententiarum probitas atque facillimus earundem nexus. Verborum collocatio a Nostro ita est servata, qua oratio ejus, ab oratoria ambitus conglutinatione aliena, poetica ratione apparet juncta atque cohaerens. Omnia ita sunt collocata, ut principium cum medio, cum fine congruat medium. De adolescentulis quando canit, ipsae Odae adolescentiam quodam modo videntur spirare; quando de fortunae inconstantia, hujus levitatem volubili earminis motu cognoscas; quando de temporis celeritate, hoc ipsum verborum quasi flumine veloci labi deprehendas. Ac quis est, qui non sentiat, naturae tranquillitati sese redditum esse, ubi jucundissima imaginum simplicitate, quibus poeta va-

cationem a publicis muneribus adumbrat, fuerit delinitus. Nulla sane ratione efficacius quenquam ad laboris amorem posse excitari existimo, quam illa quam a Sarbievio susceptam esse videmus. In omnibus maxime decorum illud quo tantopere summorum artificum opera commendantur, Noster servavit. Quo id est assecutus, ut in docendo fieret probabilis nec affectatus; in castigando vero, quidni et increpando, severus et verus; in dando consilio de moribus sapienter componendis dulcissimus atque gravissimus; in cohortando ad virtutem ardens; in vituperando improbos asperior, mordacitate contemta; in bonis laudandis ornatus; in mœrore leniter minuendo mitissimus. Nonnullae tamen Odae paullo uberiores, quam hoc genus poëseos id exigere videtur, apparent, nonnullae uno quasi penicilli ductu, at lumine jucundissimo, sunt delineatae. Multa in multis sunt ab Horatio mutuata, sed de rebus longe diversis diversa ratione ita adhibita, ut nova quodammodo et nuspiam audita ex uberrimo Sarbievii ingenio redundarint ac effluerint. In quo hoc egregie est tuitus, quod recte quidem mea sententia Birkovius de iis, qui antiquos ratione imitati fuissent scripsit, non, ut poëseos praeceptis^{a)} sua carmina, sed praecepta suis carminibus dirigerentur, id ab illis esse praecipue spectatum a). Hinc singularis illa ac paene incredibilis ubertas, qua sententias singulas imaginum varietate ita distinxerit, atque vario orationis cultu ita refinxerit, ut novam semper faciem exprimi, novumque argumentum tractari tibi persuadeas. Hujus abundantiae continua gratia levat tædium; quoniam nulla deprehenditur operositas supervacanea, nulla ingrata affectatio, quae saepissime ex verbis redundantibus, ex obscura quadam compositione, ex fracta comprehensione, atque ex vocum similium aut ambiguarum inani captatione solet oriri; contra omnia splendent naturali quadam et propria, non aliunde quaesita pulchritudine. Mirifice his illigat lepores, estque grandis, quin tumidus, pressus, quin exilis, fortis, quin temerarius, laetus, quin corruptus, compositus, quin exsultans, simplex idemque, quin negligens possit culpari. Has similesque his virtutes eo facilius consociavit, quodcum ipse esset ingenii feracis, plurimum adhibebat studii, multarumque rerum comparaverat sibi cognitionem. Translationum usus, quas ad orationem variandam arcessit Noster, minime ab hoc poëseos genere abhorret; siquidem non sunt illae alte petitae, neque inexpectati quid afferunt; neque justo nimium a re propria digrediuntur; suntque tam verecundae, ut precario venisse, non vi irrupisse videantur. In nonnullis quidem carminibus prophetico, ut ita dicam, spiritu plenus atque verborum splendore ac majestate incredibili utens, invehitur in aequalium suorum vitia; pareit tamen humanae fragilitati, remoto livore atque

a) Vid. Dionysii Halicarnas. de Compos. Verb. ed. G. H. Schaefer p. 456.

satyrica acerbitate; summa ejus facilitas temperata est placida gravitate, quam colens, nunquam, ab aestu ingenii sui procul delatus, a justo itinere deflectitur. Ornatus ubique est virilis et fortis et sanctus, nec effeminatam lenitatem, nec fuco eminentem servans colorem, sed sanguine nitens atque viribus. Hinc cum minime in reprehensionem inopiæ incurrat atque jejunitatis, istarumque argutarum, ob quas interdum et probatissimi scriptores culpentur, tamen non est ita amplus, ut nimia crebri- tate obruat lectoris animum. Similia mihi videntur multa Sarbievii carmina operi cuidam vermiculato, quod artificiosa varietate cum jucundissimam exhibeat conjunctionem, intuentis in illud excitet sui admirationem. Neque ejusmodi desunt, in quibus oratio, cum non tota luceat, ita est comparata, ut diversam luminis claritatem a poëta de industria esse quaesitam, facile cognoscas; nonnulla sunt et quasi confragosa, quae cum se crebris parvisque conatibus extollant, admirationem consequuntur eminentium, atque planorum æquabilitatem perdunt interdum taediosam. In omnibus tersus est ac cõtus, simplex tamen munditiis, quasi verens, ne cultu operosiore jugulet atque enervet vim argumentorum.

Invitus tandem ac pæne reluctans discedo ab carminum horum adumbratione, etsi, cum singulas observationes exemplorum vel luce illustrare vel firmamentis munire, propter scriptionis hujus consilium, non possim, omnem hanc disputationem fluctuare adhuc atque incertam vagari video. Itaque unum tantum subjiciam, quo tanquam iis, quae disputavi, comprehensis, totum hoc genus absolvam, id proprium ei esse ac peculiare, quod species virtutis eximia illa, ad cujussimilitudinem Noster ingenium accommodaverit atque artem, alliciat et animos eorum, qui hæc carmina legent, divina pulchritudine sua ad sui et imitationem et exercitationem. Quapropter ii haud medium sibi navabunt operam, qui ad hæc carmina pervolutanda eo consilio accedent, ut ad exempla virtutum a Nostro propositarum mores conformare, eosque leviter voluerint emendare.

II. Odæ heroicæ.

Quoniam poëtam quemque iis maxime, quæ ætate illa, qua et ipse florebat, agebantur, affici rebus, atque ab eo illos, qui tum et rerum gestarum gloria et ingenii magnitudine celebrabantur, Viros clarissimos prædicandos sumi solere constat, fieri non poterat, quin et Sarbievio, in qua vim lyricam exerceret, materia deesset divinitus quodam modo concessa. Ad Ecclesiae gubernacula admotus erat doctrinarum atque virtutum immortale illud exemplar Urbanus VIII; illosque, qui et ingenii et eruditionis fama florebant, habere cir-

cum se, benigneque fovere solebat. Germania in difficillimis rerum asperitatibus, atque singulari belli vicissitudine a Ferdinando III regebatur; ipsique Poloni, primum Sigismundo imperante, tum, post obitum Illius, Vladislao rempublicam capessente, diverso Marte pugnabant. Has nactus opportunitates, quanta lyrici vis ingenii in se esset periclitans Noster, jam Urbanum pace cum Thracibus composita, incolumitatis prædicat; atque per orbem Christianum prosperitatis auctorem; jam quanta bona ex summa dignitate Ecclesiastica Urbano VIII concessa, sint redundatura, spiritu incitatus poëtico, prædicit; jam celebrat ejus Pontificatum, qui, ut bonorum omnium copia beetur, Noster optat; jam divinam Illius poësin immortalitati commendat. Quoniam tantopere Sarbievius ingenii sui præstantia, morumque suauitate Urbanum, quantopere hic illum omnis benevolentiae genere afficiebat, facile intelligi potest, cur Musa ejus de laudibus Cardinalis Barberini, insignis humanitatis Viro, silere non posset. Cui argumento debemus libri tertii Odas quatuor, quae, quantum regum diademata ornant margaritae, tantum et ipsae nunquam interituram Sarbievii poësin summo illustant splendore. Sic et rerum a præstantissimis illius aetatis heroibus, Ferdinando, Sigismundo atque Vladislao, praeclare gestarum memoriam immortalibus ingenii sui monumentis sempiternae vindicavit gloriae. Iam qui expenderit, quanta caritate Noster amicos suos fuerit persecutus, haud mirabitur, et illis, quibuscum Nostro propter mutuae benevolentiae officiorumque conjunctionem omnia erant communia, locum in poësi sua esse datum, æque ac Illis Viris, qui propter bellicam fortitudinem, propter egregiam rei publicae administrationem, atque ingenii denique præstantiam digni haberentur, quorum nomen nulla unquam deleteretur oblivione. Inter quos haud ultimum locum occupat Lubienius, Antistes ille Venerabilis, qui quam familiariter Nostro usus fuerit, omnibusque eum modis sublevaverit, ex litteris ad se invicem datis optime perspici potest. Atqui haec sunt insignia ingenii Sarbieviani curricula, quae cum ipse emetiretur, Antiquitatis Lyricorum præstantiam, si non ubique superavit, in multis certe est consecutus. Hujus quidem excellentiae fontes aperire conabor. Ac primum quidem constat, nunquam defuisse poëtas, qui acerrimo præditi ingenio, et insigni culti doctrina, in iis, in quibus Sarbievius poëseos partibus, de principatu cum antiquis contenderint vatibus. Quanquam, quo diverso itinere id peregerint hoc loco explicari opus non sit, id tamen jure me posse statuere existimo, neminem propius quam Nostrum ad superiorum temporum similitudinem accessisse; siquidem carmina sua non studebat nitore quodam antiquitatis adulterino colorare, sed eodem, quo ipse plenus erat, spiritu poëtico ita quasi animare, ut recte, cum non formatum

sed natum quodam modo, ad virtutes antiquae poëseos exprimendas, dixeris: Hinc non omnia a se profligata credebat, si exquisitam illam Alexandrinorum eruditionem, atque infractam ætatis Augusti elegantiam expressisset, sed ad superiora sese elaturus, ex profundissimo illo ac nunquam evanescente torrente, Pindaro, haurire minime repugnabat. Graecorum Lyricorum, ut verba ponam graeca, μεγαλοπρέπειαν atque μεγαλοφωνίαν, admirabili quidem, sed arctissimo vinculo operosae eorum, qui illos sunt sequuti, tenuitati junctam, ad nos, fato ad inferiora hæc tempora delatos, transtulisse est Sarbievius putandus. Hæc consideranti mihi, simile quidquam in sua poësi condenda fecisse Noster videtur, quod et Zeuxis celeberrimum illud Junonis simulacrum picturus, suscepit; qui cum omnia, quae ad venustatem quaereret, haud uno in corpore reperiri posse, haberet sibi perspectum, excellentis, quam mutam in sese contineret, pulchritudinis imaginem, ex diversis diversorum corporum partibus formandam, dicitur statuuisse. Quamobrem et Sarbievius Dorum, quasi bene valentium, succum et sanguinem incorruptum admirabili arte adfundeat tereti Alexandrinorum, quique ab his sunt profecti, Romanorum gracilitati. Ex qua veluti confusione existit illa singularis Sarbievii poëseos lyricae forma ac species, quae tantopere a ceterorum poëtarum recentiorum differt indole, quantopere ipsae partes, ex quibus illa effloruit ac redundavit, discrepasse sunt judicandae. Ac, qualis illa sit, verbis quidem haud significaverim: quandoquidem magis eam animo cerni, quam re ipsa videri posse arbitror. Etenim quod præclarissimas summorum pictorum tabulas contemplantibus usu venit, ut lineamenta, totiusque delineationis ratio oculis rectius percipiatur, quam accurata oratione definiatur, sic et de tota hujus poëseos conditione judicantibus, atque discrimen, quod inter poëtas singulos intercedat, statuentibus, sensu magis ipso atque animi motu intelligi, quam subtili definitione exponi posse censeo. Videlicet innumerae quidem, at similes propemodum sunt viae, quibus illi, qui in sua quaque arte sint principes, ingressi, omnia sua ad formam illam perfectionis, quae absoluta menti eorum obversetur, conantur dirigere. Hinc et illa infinita virtutum diversarum diversitas, qua efficitur, ut singuli ejusmodi quidquam, quod cum altero nequeat communicari, obtinuerint. Quo animadverso, æqui artificum judices, si quid in altero perspexerint, quod in altero reperire se non posse confident, non ideo continuo hujus praestantiam elevabunt; neque si alteri quidquam tribuendum fuerit, quod alteri non concedendum videatur, hunc illi propterea inferiorem censebunt. Ac mihi quidem Sarbievianae poëseos divinitatem contemplanti, atque de innumeris, quibus illa inclaruit, laudibus inquirenti, principem omnino locum occupare videtur plastica illa Antiquorum

indoles, a qua cum Noster mirifice esset instructus, factum est, ut omnium recentiorum poëtarum, qui idem institutum, atque ipse, servare conarentur, longe similior antiquis, ac iis pæne parevaserit. Hinc illa Græcorum poëtis propria indoles, quae in eo cernitur, ut, quae viriliter fuissent a Nostro cogitata, ea et paulo nervosiore gravitate efferuntur, quam quae cum delicatiore poëseos cujusdam exquisitoris subtilitate, ipsa tenuitate se consumente, recte possit conjungi. Hinc illud Sarbievianum os magna sonaturum Pindari, qui si lato concedente, Dorium barbiton ad Italarum vocum tetendisset sonitum, cantum sine dubio ad Sarbievianam magis, quam ad Horatianam lyram temperatum edidisset. Neque vereor, hanc nostram opinionem a recte judicantibus iri improbatum, qui Odas Sarbievii nonnullas cum Pindarica poësi conferre voluerint. Quae comparatio si fuerit instituta, haud dubito, quin statuunt, poësin Sarbievianam inter sublimem Græcorum majestatem atque dulcissimos Horatii sonos medium quodammodo locum tenere, ita, ut ex illa sit aliquid adpersum, quin horum quidquam ei sit detractum. Quae cum ita sint, non tantum non reprehendendum, immo laudandum censeo Sarbievium, quod interdum audaciores ac splendidiore translationes usurpaverit; quæ, insolentes et immodicae illos percutient, qui infinitam ac omnia permeantem spiritus poëtici velocitatem Horatiani ingenii limitibus circumscribendam existiment. Est quippe furor ille divinus, quo praestantissimi omnium ætatum poëtae corripuntur, majus quiddam ac praeclarius, quam quod excellentissimorum carminum, et eorum quidem non admodum multorum numero absoluto definiatur. Hæc si consideraveris, Sarbievii virtutes aestimanti tibi minime injicietur religio, si in sententiarum crebrarum conversionem non omnino vulgarem, inque dictionis quandam novitatem, at vetustati junctam, incideris. Non semper mulcet Sarbievius atque delinit facili illo Horatianae dulcedinis flumine, sed saepe per saxa lenem fluentorum cursum impediencia volvitur, et similis torrenti ex alto per confragosa cadenti, sonos edit paulo asperiores. His ita comparatis, nihil sane est, quod miremur, nonnullos, et eos quidem haud contemnendae auctoritatis Viros exstitisse, qui, quae sonantiora ac elatiora in Nostro essent, ea tumidiora, quæ audentia, ea improba, quæ plena, ea nimia reprehenderent. Nam cum per bene intellexissent, Flaccum abundantioris Doriorum poëtarum, maxime Pindarici roboris, insignem fuisse quidem admiratorem, sed continuum fere Æolicae levitatis, quam Jocus circumvolat et Cupido, esse voluisse sectatorem, continuo, si quid, quod sanitate ac integritate robustiore quasi nitescere videretur, animadvertissent, quoniam id, ut ipsi credebant, insulsitatem contineret ac insolentiam, culpae se debere sunt arbitrati. Iam utra via utrumque poëtam ad majorem duxerit

78878

excellentiam, supervacaneum est explicare; quandoquidem statuimus, utrumque in suo genere esse praestantissimum. Sarbievius certe cum lectoris animum ad superas trahit regiones, infinita caeli miracula, ipse sapientia diviniore edoctus, reserat atque obnunciat. E quibus quando ad inferiora hæc, Deo cuidam similis, descendit, peragrat terrestria, tanta voluptate minutissimis immorans, quanta vi excelsiora prædicare fuerat adgressus. Interea in digressionibus, tanquam in jucundissimis ingenii sui diversoriis quibusdam ubi requievit, corroboratis quasi viribus, immensum iter per totam naturæ universitatem pergere instituit. Quod cum facit, multiplici ornamentorum genere ita distinguit carmina sua, ut hæc jam, quasi sidera fulgentia caelo sereno splendeant, jam pratis amœnissimis, vario florum colore pubescentibus, haud sint absimilia. Est ubi poëta non tam rerum imaginibus, quam rebus ipsis accendat. Etenim cum adeo fertile esset ejus ingenium, ut, quam cunque in partem se dedisset, novus quasi campus, in quo abundans ejus vena et exspatiari et luxuriari posset, patebat: facile intelligitur, eandem ipsam laudem non de omnibus ejus odis prædicari posse, sed easdem investigantibus simile quid evenire, quod et in altum proVectis interdum accidit, ut ipsum mare, quod Favonio nascente appareat purpureum, id modo caeruleum, modo flavum, modo quasi a sole collucens ac albescens videatur. Adde incredibilem illam vim ac pondus eorum, quæ jam, plane a Nostro inventa, novum addunt ejus poësi ornamentum, jam translata ac splendidius amplificata, singulari varietate tenent animum, miraque eum voluptate perfundunt. Hæc omnia augentur additis loco Epithetis, quorum usu ea, quæ super cetera sunt locata, exsistere ac eminere dixeris. Itaque heroum suorum laudes quando immortalitati tradere sibi proponit, eandem prae se fert regiam oris dignitatem eandemque faciem, qua et illi ipsi, ceteris hominibus excelsiores, habitu Augusto incessisse videantur. Tum ejus oratio magnifica est atque splendidissimis insignita luminibus; tum non principum Lyricorum est interpres, sed gloriosus illorum adversarius atque nonnunquam victor triumphans. Atqui cum praeclare intellexisset, nihil tam indecens esse, quam cum mollia fiant dura, admirabile est, quantum in teneris affectibus exprimendis, cum nihil nisi grandia spectet, id agat, ut sermo ejus dulcissimus, servata sublimitate, ipsam spiret molliem. Quid quod interdum varia gaudet subtilitate, ita tamen, ut eum, tenuiore filo ducentem carmina, non tantum nervi non deficient, sed tenuitate ipsa recentes ei vires quodam modo accedant. Nam cum aliis rebus alia aut magis propria, aut magis ornata, aut plus efficientia, aut melius sonantia reperiantur, omnia erant Sarbievio non tantum nota, sed et in promptu, atque, ut ita dicam, in

conspectu, quae, cum acutissimo ejus ingenio sese ostendissent, facilis ex his optimorum ei fiebat electio. In quo magno Illi erat adjumento immensus ille Antiquitatis thesaurus, qui, cum multa alia, quae uberrimae inveniendi facultati Nostri poëtae non statim occurrebant, tum praecipue jucundissimas illas suppeditabat imagines, quas, cogitatis vividiore colore distinguendis tanto lepore intertexebat, ut, cum singula fierent ornatiora, novum quoddam lumen dictioni ejus accederet. Hac ratione magnis parva, conjunctis simplicia, dilucidis obscura intermiscendo non solum, ut politus et urbanus et elegans jejunitatem et siccitatem et inopiam evitaret, est assecutus, sed et id haud vulgari itinere perfecit, ut omnia apud eum spirare, omnia recenti vigore et ingenua hilaritate intuentibus ea dulce quodam modo arridere videantur. Quibus ita comparatis, perspicuitatem illam ac evidentiam, ex plastica indole apud Graecos aequae ac apud Nostrum ortam, non in ultima laude censeo esse habendam: quippe laetissimam effundit imaginum agentium, acrium ac insignitarum copiam, quae, dum extrinsecus facile in animos nostros per corpus irrumpunt, eosdem miro voluptatis sensu afficiunt. Quorum nonnullas simili quidem, at dispari ratione a Nostro quam ab Horatio videmus usurpatas, iis maxime locis, ubi res, quae animo tantum possunt comprehendere, ita adumbrat, ut oculis ipsis cerni ac plane distingui posse videantur. Quod frequentius a Sarbievio, quam ab Horatio est factum. Quidni totae Odæ, et eadem quidem in praestantissimis ponendae, versantur in ejusmodi argumentis, quae eo sunt lectu jucundiores, quod non horride atque incomposite frigidi quidquam aut inanis extulit Noster, quod cultu non caret, quod non est tristis, neque obscurus praecisis conclusionibus. Sin quoque, quod facile fatear, inaequalitates apud Illum; at hae vitio minime sunt vertendae: dant contra eminentibus splendorem atque decus, perinde ac in tabula picta saepenumero res ejusmodi adduntur, e quibus, tanquam e minoribus, totius tabulae argumentum ita, uti lumen ex umbra, emineat. Quae omnia quantam vim in tota poësi Sarbieviana haberent, cum nonnulli docti viri intellexissent, in hanc sunt ducti sententiam, ut ipsum statuerent Aristotelem reprehendendum, quod quodam loco a) posuisset, ab illis, qui calidiores, eos, qui frigidiores terrae regiones colerent, ingenii acumine superari. Sed minime latere poterat sagacissimum philosophum, in asperrimo ac infecundo Thraciae solo maturius, quam in beatissimo terrarum angulo, Ionia, suavissimum poëseos florem ortum fuisse. Hinc, ne illius auctoritas, male intellecta iis, quae modo attulimus, opponatur nihil sane est, quod metuamus. At majorem longe controversiam de Sarbievii indole duo moverunt praestantissimi viri, quos

a) Qui locus idem videtur, qui legitur *Problemata*. sect. 14. 15.

superius jam nominavi, Wernsdorfium atque Durinum. Atque de illius sententia, quid statuendum videatur, tum exponere conabor, cum hujus opinionione allata, ea, quae illi possint opponi, explicavero.

Durinus igitur haud mediocri doctrina Vir, cum nonnulla honorificentissime et recte, mea quidem sententia, de Simonide esset praefatus, minime haesitavit Sarbievium insanum putare ac furiosum, atque ejusmodi convicia in eum jacere, quae commode cum Comico appellaveris ὑψηλόγων λόγων κοροβαίονα νεῖκεσσι. Quo loco illam antiquitatis justitiam, cum ab aliis, tum a Cicerone atque Quintiliano in aestimanda auctorum indole, exercitam, subit mirari, eamque cum ista nostrorum hominum levitate conferre, quorum nonnulli illam, quam se profiteri clamitant, humanitatem, omnium ipsi primi deposuisse saepissime ac merito culpantur. Quanquam Durinus, nimio Simonidis studio ductus, celebratum illud *suum cuique* in sententia de utrisque poetis ferenda minime servasse mihi videtur. Utrumque enim aequae laudari posse existimem, quin continuo quidquam alterutri detrahatur. Ac Simonidis virtutes, quae sane insignes sunt et multiplices, exponere, majus quiddam est, quam quod hoc tempore a nobis, qui in intimam de Sarbieviana poësi disputationem descenderimus, expedire possit; quod igitur cum non repraesentandum videatur, in tempus opportunius rejiciamus. Hoc tantum addimus, primum quidem diversum prorsus ab utroque fuisse poëseos genus excultum; tum Simonidem et latine et suaviter cecinisse; multa quoque apud eum occurrere, quae Euripidis memoriam nobis renovent; denique haudquaquam Lipsio esse repugnandum, cum Catulo Simonidem comparanti. Sed haec et alia multa longe accuratiora ab eo, qui Simonidis virtutes investigaverit, afferri posse arbitror, quibus tamen sententiam de Sarbievio nostram minime revocandam esse existimo. Quam quidem ita intelligi velim, ut non semper sit magnitudini suae par Sarbievius: « labuntur enim aliquando magni scriptores, ut ait Quintilianus, et oneri cedunt, et indulgent ingeniorum suorum voluptati; nec semper intendunt animum et nonnunquam fatigantur, cum Ciceroni interim Demosthenes, Horatio vero Homerus ipse dormire videatur. Summi enim sunt; homines tamen... Modeste igitur et circumspecto judicio de tantis Viris est pronuntiandum, ne, quod plerisque accidit, damnent, quae non intelligant. Ac si necesse est, in alterutram errare partem, omnia eorum legentibus placere, quam multa displicere maluerim. » Etenim absolutionem omnibus numeris expletam, cujus fons atque origo ipse est Deus, consequi, nemini mortalium conceditur. Quamobrem neque Sarbievius est reprehendendus, quod poësis ejus non excesserit terminos omnibus rebus humanis praescriptos. Imo magis est ei parcendum; quoniam unica illa Latinorum Ly-

ricorum norma, Horatius, ipsi erat proposita, quam in omnibus tenendam qui obtrudunt, quam inique id faciant, ex superioribus satis potest intelligi. Ac, quemadmodum, quorum vocabulorum auctoritas ex ipso Horatio potest comprobari, eorundem constat et probitas, sic, quorum integritas ex illo nequit defendi, non idcirco, quod Horatius iis non fuerit usus, pro corruptis sunt habenda. Non negaverim quidem, austeram interdum esse Sarbievii compositionem, quam propterea minime existimaverim contemnendam: quandoquidem et ipsi antiqui de industria illam nonnunquam colebant. Ii igitur Critici nimium festinant, qui, ubi in verbum paullo antiquius, quam Augusti ætas assurgit, apud Nostrum incidunt, continuo illum minime castigatum, ac prorsus corruptum accusant; neque tenere videntur, a prudentissimo Quintiliano olim Romanos fuisse reprehensos, quod, tanquam omnia essent consummata, ipsi nihil generare auderent; quodque novis verbis ponendis nimium fuissent religiosi a). Qui si priscorum suorum vestigiis dramaticorum institissent, longe uberiorem, quam nunc, dictionum poetiarum copiam haberent, ipsaque poëseos superioris asperitas æquabili orationis genere lenius temperata fuisset b). Quibus ita comparatis, si nonnulli apud Sarbievium loci vetustatem istam redolere videntur, num eum condemnemus? Minime; durum enim atque inhumanum id esset. Simili ratione et frequentius et liberius utitur epithetis. Namque, ut ait Quintilianus, his satis est, convenire verbo, cui adposita sunt, et ita Latini *humida vina* non reprehendebant c). Sane longe feliciores, cum in multis aliis, tum in metaphoris audacter adhibendis Graecos fuisse, constat. Multa igitur, quæ, si ipsius tantum linguæ Latinae rationem habueris, minus sint probanda, feres, ubi ad

a) Fingere Græcis magis est concessum, qui sonis etiam quibusdam et affectibus non dubitaverunt, nomina aptare: non alia libertate, quam qua primi illi rebus appellationes dederunt. Nostri autem, si jungendo aut derivando paullum aliquid ausi, vix in hoc satis recipiuntur. Instit. Orat. l. 8. p. 37. ed. Bip.

b) Quæ ut affirmem, adducor Quintiliani potissimum auctoritate tradentis Inst. Orat. l. 8. p. 77. ed. Bipont. « Multa ex Græco formata nova ac plurima a Sergio Flavio, quorum dura quædam videntur, ut *ens* et *essentia*, quæ cur tantopere aspernemur, nihil video, nisi quod iniqui iudices adversus nos sumus, ideoque *paupertate sermonis* laboramus. » Iusto cautiore fuisse Romanos intelligi potest ex auctore laudato l. 1, p. 47. ed. Bip. « Sed minime nobis concessa est *ὀνομαστοία*. Quis enim ferat, si quid similis, illis merito laudatis, *λίγῃ βίῳ* et *οἷον ὀφθαλμῶς* fingere audeamus? Iam ne *balare* quidem aut *hinnire* fortasse diceremus, nisi iudicio vetustatis niterentur. »

c) Si cui Servii explicatio scrupulum injecerit, conferat Enn. apud Gell. l. 4, c. 17. Virg. Æn. 5. 594, Ovid. 3. Trist. eleg. 10. 23.

cum Nostri carmina commode cum Baldi sacra poësi propter tersam nitidamque latinitatem, et propter jucundissimam eorum, quae sancte sunt cogitata, varietatem componi possint, superiora mihi videntur Bucchanani carminibus, in quibus non ubique eadem mens constat poëtae idemque consilium. Haec cum alias, tum praesertim mihi tunc veniunt in mentem, quando considero, quae, ipsa per se innocentia, a poëtarum superioris aetatis ingenio lasciviente sunt corrupta, ea a Nostro ad consilia sanctissima esse translata. Quae Odaria eandem spirant suavitatem, eundemque dulcedinis odorem, quem et uberimum diffundunt illa, quorum argumenta ex antiqui foederis desumpta libris, poëtica sunt decorata ratione; quaeque merito summis laudibus Borrichius fertur extulisse. In omnibus denique hujus generis carminibus est mirifica ubertas egregie cogitatorum, incredibilis linguae majestas, tantaque elucet in iis sanctitas, quantam vix in ullo unquam poëta reperies.

IV. Varii argumenti carmina.

Qualia haec fuerint, si quaesiveris, optime ea ex multiplici poëtae Nostri cognosces ingenio. Nam quemadmodum res amplae ac splendidae, sic et tennes, quaeque in vita quotidiana solent accidere, mirandum in modum Sarmievii animum afficiebant. Atque, semper cum sui compos esset, facile occurrebat materia, qua divinae poëseos suae lumen, paululum aliquando sopitum, at nunquam penitus extinctum, accenderet. Nihil eveniebat gravioris momenti, quod ingenii ejus vim effugeret. Instantia cum intellexisset perspicaci prudentia, futura praesagiente animo providebat. Publicae, qui illo tempore cum Europam universam, tum Nostri patriam premebant calamitates, maximo illi erant moerori; cui et tum quoque succubuit, cum Germania bello civili ardentem videbat, ipsaque Polonia barbarorum incursu misere vastabatur. Tyrtaeum imitans cives suos adhortabatur, ut fortitudine virili mala publica propulsarent; regionesque foede ab hostibus Christiani nominis debellatas, in justam vindicarent libertatem. Si salutare generisque humani rationibus utile quid contigisset, ad gaudium laetitiamque animus ejus traducebatur. Exsultat ac triumphat ejus poësis, quando victoriam de hostibus ferocissimis reportatam sumit sibi celebrandam, aequae ac quando pacem, fortitudine partam, civibus suis sibi proponit renuntiandam. In quibus poëtica ratione ornandis saepe numero expressit Horatium, cui linguae castitate fere semper par, ingenio autem multisque aliis virtutibus superior interdum est putandus. In quorum multis haud ultimum locum obtinet dulcedo illa ac simplicitas Theocriti, suavitati Anacreontis juncta, quin continuo horum vitia Noster retinuerit. In

nonnullis conversio illa percutit, non gravis quidem, nec quaesita, sed tamen inexpectati quid afferens atque fortuito oblata. In aliis liberius exspatians, heroicam pæne est assecutus dignitatem. Quod præcipue intelligi velim de egregio illo carmine, quo, tota venæ ubertate ac copia, gratias agit Chodkievio, propter refugium, ab hoc artium præside Musis constitutum a). Neque desunt ejusmodi, in quibus id plane videtur egisse Sarbievius, ut de eodem argumento tractando certamen cum Horatio iniret. Quorum quidem comparatio quam jucundissima est ad ejus animum, qui utrique est poëtæ familiaris, tam et facile ad laudem Sarbievii augendam potest institui. Ac ejusmodi esse Braccani agri amoenitatis descriptionem, atque Palinodiam ad Horatii *beatus ille*, quis est, qui ignoret? Quæ carmina, quantum jucundissimam illam vitæ rusticæ tranquillitatem spirant, otio suavissimo junctam, tantum differunt a terribilibus istis, quas Herodi precatur, diris. In quibus tanta est novitas ac vis sententiarum, tanta ira, odiumque excitatum in monstrum ex repugnanti-
bus quasi partibus conflatum, ut Horatius in consimili argumento operam
 lusisse videatur. Eadem fere ratione certat cum Flacco in egregio illo Noë vaticinio. Renata iam tempestatis longe gratissimæ amœnitas, qua dulcissimis ex floribus recentibus exhalantur odores, percipitur ex odario illo, quo Coslovium ad veris delicias invitat fruendas. Ut Horatius, ita et Sarbievius lumbenti animo reminiscebatur conjunctionis pristinae; quæque, seu laeta seu tristia, habuisset cum familiaribus communia, ea in carminibus celebrabat suis. Quapropter minime est Romæ oblitus, illius omnium bonarum artium culticis; neque neglexit amicitiae officia, quam quantum coluerit, luculente comprobatur ejus poësis. Erat enim Sarbievio admirabilis ille animi habitus, qui ex litteris ratione cultis paratur. Accedebat summa morum suavitas, eademque, quæ et in Horatio dulcissima natura. Omnia illi erant cum amicis. Hinc Radominam in Indiam navigaturum piis prosequitur votis. Beatum se praedicat quod, nisi corpore, animo saltem Belgas suos conceditur invisere. Ex quo intelligi quoque potest, ex amicorum suorum rebus adversis maximam eum cepisse molestiam. Deplorat eorum, qui e vita excesserant, obitum, injectaque, quam sibi propter res egregie gestas conciliavissent, gloriae mentione,

a) In quo carmine pangendo præcipue Aeschyli locus in Prometh. v. 804 poëtæ Nostri animo videtur obversatus:

Γρύπας φύλαξαι, τὸν τε μουνῶπα στρατὸν
 Ἀρμασπὸν ἱπποβάμεν' οἱ χρυσόρρυτον
 Οἰκοῦσιν ἄμφι γάμα Πλούτωνος πόρευ.

superstitum mitigat mærorem. Quanquam et in ipso mærore exprimendo ratione magistra est usus poëta. Aliter dolet de obitu viri amicissimi, ætate provecti, aliter deplorat heroa, qui in patria defendenda gloriosam occubuerat mortem. In omnibus tamen conspicuus est elocutionis ornatus ille ex animi mærore affecti ductus natura, sensuumque facilis dispositio; hoc certe Horatio, simile argumentum tractante, Noster est præstantior, quod longe gravioribus ac magis in animum influentibus, quam Romanus, ad jacturam patienter ferendam, utitur rationibus: si verum est, quod negari nequit, ea longe majoris esse momenti, quæ ex divino sunt fonte petita, quam quæ ab humana sumuntur sapientia. Ac eo majore est Sarbievius laude dignus, quod magnitudinis suæ conscius, minime vaniloquentia effertur, sed modeste de suis judicat ipse carminibus. Adde animum illum excelsum atque ea, quæ vulgus ampla ducit, contemnentem; propter quem, non lucri causa aut vanæ gloriæ ergo, sed ipsa ductus poëseos pulchritudine, sensuque recto motus ac honesto, suam excoluit artem. Ad illum præcipue omnia, quæ in ejus carminibus, solida refertis doctrina, inveniuntur, sunt referenda. Quamobrem semper est illi eadem facies; semper est sorte sua contentus; et proinde, verissimus mediocritatis doctor, fide certiore longe dignior, quam Romanus ille, principum virorum largitate abunde sustentatus. Veram enim animi delectationem ex sua promebat præstantia, quam etiamsi sibi debebat, amici tamen ejus omni ratione eam tueri atque augere conabantur. Suimetipsius severus æstimator merita ab aliis in litteris excolendis posita benevolo animo prædicabat, eum se præstans, quem studiis politum humanitatis præstare se decet. Quis enim non magna animi voluptate Menochii, Bzoviique, nec non ceterorum virorum, quorum tam honorifica apud Nostrum ac crebra fit mentio, perlegat laudes?

Neque hoc loco carmina illa, ab ipso poëta Silviludia appellata, sunt reticenda, de quibus ad Lubienium ipse ita scribit a). « Strebovii, ubi regi venanti adfui, in vili humilique tuguriolo veteris venae lyricum sensi impetum; neque omnino fui inobsequens spiritui illi, qui de sedibus cæli raro duleis, rarus etiam verus et sacer, atque, ut ita dicam, æthereus venit. Itaque librum Silviludiorum, qui nunc apud Regem est, scripsi, sed novo et metro et stylo, « et » recentem istam poëseos illecebram humili atque agresti Plonscensi casae debeo, sicut et Silviludia, quæ ad musicos numeros aptari audio: debeo autem aperto ac benigno caelo, in quo Sarbievum, natalis mihi pagus, Plonscio una prope leuca dissitum jacet: sed maxime Tibi debeo, Apol-

a) Ep. XXXI, XXXVI.

lini meo, qui me Viscovii, qui Brocovii, villarum oppidorumque Tuorum amoenitate saepius refecisti. « Cui ipsius poëtae judicio, cum nostram opinionem haud censeamus interponendam, adquiescamus, atque horum carminum, nativam idylliorum elegantiam multis in locis prae se ferentium, fruamur lectione creberrima; cujus quidem jucunditas magnopere augeretur, si tanta, quanta Odae, diligentia fuissent composita. Mihi certe iterum iterumque eadem relegenti non videbantur eandem, quae Nostro est propria, habere gravitatem, eumque orationis sonum, quo facillime omnia Sarbieviana cognosces.

VI. Epigrammata.

In virtutes Epigrammatum, Sarbievio vulgo adsignatorum, inquirenti mihi, ac investiganti, an quidquam ejusmodi, quod de universis posset proferri, reperiretur, hæc longe probabilior mihi videbatur sententia, ita esse illa comparata, ut nihil iis inesset, quo quasi caractere constituto, dignoscerentur. Si enim consideraveris acumen junctum brevitati, quo hujusmodi versiculi, et apud antiquos et apud recentiores, præcipue solent excellere, pauca admodum ita esse comparata fateor, ut hæc in illis virtus singularis emineat. In quibus tamen memorandum censeo Persii satyrarum nervosam adumbrationem, illud in Gallum cothurnatum, illud in Chodkievii nomen indeclinabile; ad Cæcilianum, cetera. In quibus illud mihi animadvertisse videor, quo hujusmodi lusus poëtici quam maxime commendentur. Inest quoque salsum illud et festivum, ridiculi absconditam habens suspicionem, quo facilius id quod spectet poëta, perspiciatur. Major tamen est horum numerus, quæ, cum ad narrandi genus accedant, justam excedunt longitudinem, horum carminum propriam. Constituunt quasi descriptionem uberiores; fortasse et quæsitam de industria culpabilis ingenii ostentationem, ex qua suboritur obscuritas, laboriosae conjecturae subsidio illustranda. Epigrammatum autem lepos solet augeri facili ac omnibus obvia expositione, quæ per se excitet animum attentum, quæ in sensus lectorum incurrat, atque jucundam excitans delectationem, omnibus sit grata atque jucunda. Nonnulla definito cuidam lectorum numero scripta videntur, neque eo consilio, ut omnibus placeant, composita. Adde quod haud mediocris eorundem numerus in rebus divinis versatur, quæ majorem nobis injiciant reverentiam, quam ut sale atque festivitate adhibita possint tractari; quanquam in nonnullis excellens est pietatis sensus et homine Christiano plane dignissimus. In nonnullis omnis elegantia, quod vix facere potuisse Sarbievium cogitaveris, est abjecta. Haec diversa de Epigrammatibus, Sarbievio adtributis, cum cogito, vix temperare mihi

possum, quin haec universe de iis statuam; primum quidem, versiculos hos sensu latius patente fuisse a Sarbievio appellatos Epigrammata, dummodo verum sit, nomen hoc ab illo iis fuisse impositum; deinde multa esse supposita atque hoc fortasse consilio a variis editoribus adjuncta poësi Sarbievianae, ut commodius innotescerent. Quae si admiseris, concedes, fieri potuisse, ut non idem in omnibus editionibus sit Epigrammatum numerus, quem omnium absolutissimum legere mihi accidit in editione Bipontina, quae hanc de Sarbievio scriptionem commentanti mihi, potissimum erat ad manus. Certiora ac doctiora dabit futurus editor Sarbievii, qui utinam quam primum desiderii nostri expleat expectationem.

VII. Loci ex mente Durini apud Sarbievium corrigendi.

Operae pretium judicamus de iis dictionibus paullo accuratius disputare, quas corrigendas in Sarbievio censet Durinus, atque videre, an sint ea hujus generis, quae a poëta, latini sermonis castitatem colente, haud possint adhiberi. Certissima sane via, qua id perficiatur, haec esse videtur, ut, quae dubia sint ac fluctuantia, locupleti exemplorum a probatissimis utriusque linguae auctoribus sumptorum copia firmentur ac muniantur. Qui labor quamquam a consilio hujus nostrae scriptionis abhorret, tamen ea, quae nobis hanc rem meditantibus, occurrebant, adnotare volumus, interiorem poëtae nostri explicationem futuro interpreti relinquentes.

1. *Paries vivi vitri.* (Od. XVII. l. 1.) recte 'mea sententia dici latine potuerit de pariete diatæ, ornato vitris, i. e. speculis, plane id referentibus, quod ante ea est positum,

2. Od. 3. 17.

Quod timidi prius

Sulcemus aequor? quod pelagus situm

Fundoque Virtutum! et refusae

Per populos maria alta Famae

Vates profundae navita Glorïae?

Invisat. Od. XVIII. l. 3.

Poëta hoc loco comparat carmen suum carinae in Oceano patentissimo naviganti, quo et ipse, secum laudes ferens Barberini, fertur. Simile quid et Pindarus ante Nostrum cecinerat. Nem. 5. ed. Thiersch « ἄλλ' ἐπὶ πάσας ὁκάδος ἐν τ' ἀκάτῳ, ἡλικεῖα ἀοιδὰ στεῖχ' ἀπ' Αἰγίνας διαγέλοις, ὅτι κ. τ. λ. Conferri quoque potest. Pyth. 4. ubi Musa dicitur « secundare. » Μοῖσα ἀφελόμενον Πυθωνὶ τ' αὐτῆς ὄρνεν ὕμνων. Quanquam et alias de magna copia solet poni πέλαγος et βάθος c. f. Æschyl. in Prometh. v. 746. δυσχεῖμερόν γε πέλαγος ἀτηρᾶς δύνει, et Pers. v. 771. πρὶν κακῶν ἰδεῖν βάθος. Ac cum « fundo Virtutum » Sarbieviano recte quis comparaverit Æschylum in Persis v. 812, Τοῖγάρ κακῶς δρᾶσάντες οὐκ ἐλάσσονα Πάσχουσι, τὰ δὲ μέλλουσι, κ' οὐδέπω κακῶν Κρητὶς ὕπαστιν.

Quibus praemissis Sarbievii verba illa nihil aliud denotant, quam quod argumentum sive materiam Virtuti atque famae sacratam poëta canere aggreditur. Atque his ita intellectis, nihil est, cur in his, quae praecesserant, haereamus.

. Ite loquaces
Per transtra, facundisque, Musae,
Carmina deproperate remis.

Qui locus omnino ad Pindari mentem est capiendus; quippe effertur egregie allegoria rei significandae aptissima, atque intellectu et facillima et jucundissima. Haud absimili ratione in Od. XIV. Epod. est ea ipsa adumbrata, et inclytæ Lubienorum nobilitati sacrata, ac plane Pindari Pyth. IV. adtemperata. Haec vero «ite loquaces per transtra» memoriam injiciunt Graecorum ἐρέσσειν, quod de molienda sive movenda re aliqua poni solet. cf. Sophocl. Antig. v. 158. χωρεῖ τινὰ δὴ μῆτιν ἐρέσσω.

3. Od. XX. l. 3. Alti navita sanguinis Portum non soliti nominis attigit.

Dicuntur haec de Visnovio per hostium a se occisorum sanguinem viam sibi ad gloriam patefaciente. Nihil, quod tantopere in dictione Sarbieviana offendere potuerit Durinum, inesse videtur.

4. Tunc et caducis ningere liliis
Molles pruinas et violaria et
Nubem rosetorum protervo
In puerum cecidisse nimbo. Od. I. l. 3.

Et haec quoque Criticus reprehendit, quem si probaverimus, erit et Lucretius recte castigandus, quod dixerit «ningunt floribus rosarum». Praeterea «nimbus» de subita et densa sparsione cujusque rei, quae in modum nimbi ingruit, a Romanis usurpari, translatitium est. Sic et ὁ ἄλλος *procella*, de copia alicujus rei posuit Æschylus Agamemn, 814. v.

Ἄτης θέλλα ζωστὶ συνθήσκουσα δέ
Σποδὸς προπέμπει πύονας πλούτου πνοάς.

Eadem ratione et *tempestas* apud Latinos poni notum est. Quae cum ita sint, nihil est, quod in his «Totisque sonaret lactea Tempestas fluviiis», offendamur.

5. Nominis inclyti
Caligat in portu et Tuarum

Oceanum pavet ala laudum. Od. XXXI. l. 3.

Dicit poëta se nescire, a quo principium sibi Moreti laudes praedicaturo, sit capiendum. *Ala* id est ala velorum sive remigium (c f. Virg. Æn. III. v. 520.)

quo mihi quasi navigandum est, laudes tuas, Morete, celebraturo, caligat. i. e. labat. cf. Stat. Sil. l. V. v. 237. l. 14. v. 88.

6.

Quis me, quis Moraeque precor,
Quis me perspicuae marginae Viliae
Sistat, qua gelidum nemus

Ridet mobilium fletibus amnium. L. 2. Od. XXVI.

Res ita expedienda videtur. « Ridere gelidum nemus, significat » esse amoenum. « Fletibus » est ablativus, intelligiturque « rorantibus, stillantibus aquis ». Substantivum *Fletus* an occurrat ea potestate apud Latinos haud definiverim; verbum sane *flere* hoc sensu omnino frequentant Latini. cf. Lucret. l. 1. v. 349. Haud abs re erit adferre Æschyli illa in Prometheo v. 88. seq.

ὁ Διὸς αἰθῆρ καὶ ταχύπτεροι πνοαί,
Ποταμῶν τε πηγαί, ποντίων τε κύματα
Ἀνέριθμον γέλασμα, παμμήτορ' τε γῆ
Καὶ τὸν πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶς
et v. 431.

Βοῶ δὲ πόντιος βυθός
Εὐμητινῶν στένει βαθύς,
Κελαινὸς δ' Ἀἰδὸς ὑποβρέμει μύχος
Γῆς, παγαὶ δ' ἀγροῦτων ποταμῶν
Στενοῦσιν ἄλλος οἰκτρόν.

Simili ratione intellexerim et Sarbievium Od. XI. l. 2. *risus siderum et fletu fontium rident valles.*

7. Flosculi alas foliorum explicant Atque odoris flant suspiriis. (Silvilud V. str. 4). Si arboribus tribuuntur comae, cur Sarbievium culpemus, quod foliis alas attribuerit. Quidni et Zephyro membra tribuuntur.

8. Herbarum lacerti. Od. 5. l. 3. Conferri potest Columella de cultu horticorum. v. 252. seq.

Iam Phrygiae loti gemmantia lumina promunt

Et conniventes oculos violaria solvunt

Oscitat et leo, et ingenuo confusa rubore

Virgineas adaperta genas rosa praebet honores.

c f. Wernsdorf. ad h. l. Tom. VI. par. 1. pag. 94.

9. Magni caligo sereni. Od. XXX. l. 4. recte potuerit dici de aëre sereno, qui, quo remotior, eo et obscurior intuentibus apparet.

10. « Feretrum noctis » et « diei cunae » (Silvilud. X. v. 8), et « nitens ore meridies ». Quis est, cui ista legenti, non obversentur haec ῥοδοδάκτυλος Ἥως (c f. Albinovanum el. 2. v. 126). Sed quid plura conquirō? Nonne elegantissimus Sophocles in Trachin. v. 95. seq. dicit:

ὅν αἶσλα νύξ ἐναριζόμενον

τίκτει, κατευνάζει τε, φλογιζόμενον

Ἄλιον, Ἄλιον αἰτῶ.

Sic et aetas juvenilis pascitur in suis campis. Trach. v. 145.

τὸ γὰρ νέαν ἐν τοιαῖςδε βόσκεται χωροῖς ἰαῦνον.

11. Carolumque sonabunt

Fortem saxa, gravem convalles, flumina largum. Miscel. 1.

Simili ratione, at sensu dispari, jam scripserat Sophocles Oedip. R. v. 420.

βοῆς δὲ τῆς σῆς ποῖος οὐκ ἔσται λιμὴν,

ποῖος Κιθαρόν οὐχὶ σύμφωνος τάχα.

et Aristophanes in Thesmophor. v. 1004.

Ἀμφὶ δὲ σοὶ κτυπεῖται

Κιθαρόνιος ἡχώ,

Μελάμφυλλά τ' ὄρη, δάσκη καὶ νάπηι

Πατρώδεις βρέμενται.

PRZEMOWA

X. WOYCIECHA SZWEYKOWSKIEGO Rektora Uniwersytetu,
do młodzieży Akademickiej, na témże posiedzeniu.

MŁODZIEŻY AKADEMICKA!

Oddawać cześć pamiętce mężów znakomitych nauką, iest to przypominąć, rodzaj chwały naysczystszej i naytrwalszej, iest wskazywać cel usiłowań ludzkich ieden z naygodniejszych, a zatém iest to was zachęcać i utwierdzać w zawodzie waszym w sposób naydzielniejszy. Komu chwała uczonych, a tém bardziej przodków własnych iest obojętną, o tym niewiele można we względzie naukowym rokować. Wy, którym Opatrzność dozwoliła szczęścia korzystania z nauk i umiejętności połączonych w iedno ognisko, ile razy słyszycie głoszone zasługi mężów, którzy tę ziemię słusznie od was ulubioną zdobili, którzy pracami swemi rozpędzali ciemnotę, i narodowi naszemu w rzędzie ludów oświeconych miejsce iednali; tyle razy słyszycie oraz wyrok obowiązku, iaki względem téjże ziemi przez samo zbliżenie się do muz przybytku zaciągacie. Iak my teraz sędziemy Oyców naszych z ich czynów i ich pomysłów, tak o nas sędzić będą nasi potomni. Ta iest własność działań iestestw rozumnych, iż ich sprawy nieginą razem z ich życiem, lecz skutkami swemi łączą pokolenia nayodleglejsze.

Kształcący się do wyższych posług kraiowych, mający z czasem przodkować drugim w rozlicznych społeczności stosunkach, w stopniu wyższym wpływać macie na obecne i przyszłe dobro ogólne, na obecną i przyszłą sławę Narodu, tak iak wpływali na nie ci Mężowie wyższego światła, których imiona z uwielbieniem wspominamy. Oby oczekiwanie nasze zawiedzioném nie było! Oby imiona wasze powtarzano kiedyś, obok Sarbiewskich, Kochanowskich, Orzechowskich, Krómerów, Modrzewskich, Koperników i tylu innych dawniejszych spółziomków waszych! Wysokie iest

wprawdzie siedlisko ich sławy, a droga do niéy nie zawsze różami uśłana, ani wszystkim dostępna; ale co późniéy może bydź zuchwalstwem, to w młodym wieku iest godziwą otuchą. Dopóki drzewo kwitnie, wolno po niém spodziewać się owocu. Owoc niewszystek dojrzewa, ale dojrzały tém iest smaczniejszy. Niemasz sławy bez trudów: a kto się niemizraża, ten ieszcze sławy nie uczuł, ten iéy niema wyobrażenia.

Rząd dobroczynny chcąc wzniecić i ośmielić ten niewinny popęd chwały który iest cechą dusz niepospolitych, a bez którego wszystko iest mierném i poziomém, chcąc wam wcześnie dać uczuć iakie są ośłody w trudach naukowych, iak młde są owoce natężonych w ich zawodzie usiłowań, obmyślił dla was ten ieszcze rodzaj zachęty, abyście obok słyszanych pochwał znakomitych przodków waszych, znajdowali pole ubiegania się o własne *). Kto pozyskał chlubną palmę za pierwiastkowy pód wysień umysłowych, ten zapewne z roskoszą rozpamiętywać będzie te chwile, które od zabaw uiał dla nauk, kogo zaś pierwszy bieg niepostawił u mety, tego szczęście innych niech utwierdza w nadziei. W piękney walce i przegrana iest chlubniejszą, od ucieczki.

Młodzieży Akademicka! kończąc roczne prace pod przewodnictwem naszym podeymowane, nie możesz i dla siebie i dla kraiu pożyteczniéy dni wypo-

*) Na témże posiedzeniu otrzymali nagrody za naylepsze Rozprawy; w wydziale Prawa i Administracyi, za Rozprawę z zadania: *Jaki może bydź wpływ upowszechnienia zasad Ekonomii i Polityczney na podział bogactw i na moralność narodu?*

Otrzymał Medal złoty większy P. Adam Bagniewski Magister oboygą Prawa, Uczeń 3cioletni Administracyi. Medal złoty mnieyszy P. Maciej Muszynski Uczeń 3cioletni tegoż wydziału. Publiczną Pochwałę PP. Ignacy Gąsiorowski, Józef Sadowski i Józef Puchiewicz Uczniowie tegoż Wydziału.

W Wydziale Filozoficznym za Rozprawę z zadania: *Okazać ważność układu przyrodzonego P. Jussieu, i iego korzyści w dokładném poznawaniu roślin, tak co do cech ogólnych iako i szczególnych, porównać tenże układ z klasyfikacyą sztuczną Linneusza i wytknąć zalety i wady obu układów. Przyłączyć do tego opis iednéy lub kilku gromad przyrodzonych, zawierających w sobie kraiowe rośliny, wraz z ich zielnikiem.*

Otrzymał medal złoty mnieyszy P. Wacław Łuszczewski Uczeń 3cioletni Prawa i Administracyi, publiczną pochwałę, P. Jan Freyer, uczeń 2goletni wydziału Filozoficznego.

W wydziale nauk i sztuk pięknych, za Rozprawę z zadania: *Podać obraz Elekey Michała Xięcia Wiśniowieckiego na Króla Polskiego, i stanu owczesnego Polski.* Otrzymał medal złoty większy, Józef Gacki ze zgromadzenia XX. Piłarów, Uczeń 2goletni tegoż Wydziału. Medal złoty mnieyszy, Ludwik Tensierowski piérwszoletni Uczeń tegoż wydziału. PP. Woyciech Kazimirski i Jozafat Ostrowski, piérwszoletni Uczniowie Prawa i Administracyi, medale złote mnieysze. P. Andrzej Famulski ze zgromadzenia XX. Piłarów, Uczeń 2goletni wydziału Filozoficznego, publiczną pochwałę.

Na témże posiedzeniu ogłoszone były nowe zadania na rok następujący.

czynku przepędzić, iak łożąc ie na rozwiązanie tych zadań, które wam na nowe doświadczenie sił waszych podaiemy, iak łożąc ie tém samém na powtórzenie, zgłębienie i rozszerzenie tego, coście w przeciągu roku słyszeli. Naśladuycie Cycerona, który, iak sam twierdzi o sobie, nigdy więcéy nie pracował, iak w tenczas, kiedy był wolnym od pracy. Niech was nieuwodzi fałszywa skromność przedstawiania na mierności. Jeśli prawdę powiedziano, iż niegodzi się bydź miernym poetą, ia śmiem twierdzić, iż we wszelkim naukowym zawodzie, kto chce bydź miernym, ten nappewniéy bardzo małym zostanie. Prawdziwa skromność nie w szukaniu i nabywaniu, ale w użyciu iuż nabytych wiadomości ma miejsce.

Oddalając się na czas z pod dozoru naszego, winienem ieszcze iednę; a tę nayważniejszą dać wam przestrogę. Ludzie wyższego ukształcenia nie powinni zmieniać swego postępowania wtenczas nawet, gdy nie czują nad sobą straży zwyczajnéy. Uczucie honoru i wewnętrzne o potrzebie przekonanie, powinno bydź dostatecznym bodźcem do zachowania się w obrębach przystoyności i obowiązków. Ludzie wyższego ukształcenia powinni bydź wzorem dla innych skromności, rozsądku, uprzejmości i moralności gruntownéy; słowem tego wszystkiego, co życie ludzkie uprzyjemnia, co w oczach Dawcy rozumu iest dobrém.

O POWAŻANIU DAWNIEYSZÉM W POLSZCZE PRAWNIKÓW UCZONYCH.

Przemowa przy naypierwszém udzieleniu doktoratu prawa Wincentemu Krainowskiemu, Adwokatowi Sądu Appellacyynego K. P., miana w Uniwersytecie Królewskim Warszawskim d. 10. Lutego 1825 roku

PRZEZ

JANA WINCENTEGO BANDTKIEGO,

D. o. pr. t. c. Dziekana Wydziału Prawa i Administracyi.

Dostoyne Władze, Szanowni Kolledzy, Przezacna Młodzieży!

Przy tak ważnéy i pamiętnéy w dziejach Uniwersytetu Królewskiego Warszawskiego uroczystości, iaką iest niewątpliwie doktoryzacya pierwsza w Wydziale prawa i administracyi, mam obowiązek przemówić słów kilka dla uświetnienia dnia dzisieyszego, nie tak pochwałą wymowną, do której nie czuję zdolności, iak raczej myślami niektórymi, mniéy ozdobnemi. Nasuwając się one z dzieiów oyczystych, bez ozdob krasomowstwa, w prostocie prawdy, okazać mogą, iak przyszłość z przeszłości korzystać powinna, iak więc zbawienną stać się może dla nas dobroczynna wola Rządu pragnącego: byśmy, w nauce upatrując szczęście osobiste i powszechne, nie ustawali w naszym przez całe życie ciągłym kształceniu serca i umysłu, by młodzieży, opuszczając przybytek naywyższy naukowy, popisami powtarzanemi i doktoratem dostępowanym do zamiłowania nauk naprowadzana, nieustannie sposobila się do godnego pełnienia usług publicznych w coraz wyższych stopniach, które bez znościomości rzeczy, bez nauki, nie mogą być zupełnie użytecznemi i odpowiadać zamiarom rządu i potrzebom kraju.

Że umiejętnościom i naukom odkrycia, wynalazki, i sztuki winne są stopień wysoki, rozumowi ludzkiemu zaszczyt przynoszący, że szczęście i po-

myślność narodów po wszystkie wieki bywały zawiste od mniejszego lub większego pielęgnowania nauk i umiejętności, nie jest moim zamiarem dowodzić, bo któż może o tém rzetelnie powątpiewać; lecz gdy myśl ta: że prawo i nauka jego, że prawnictwo uczone nawięcej do szczęścia powszechnego przyczyniać się zwykły, napełnia duszę moję zupełnem przekonaniem, mniemam, że nie od rzeczy przypomnieć się godzi; iż były czasy w Polsce, w których najważniejsze kraiu sprawy poruczano zdaniu lub działaniu prawników uczonych, zasięgano ich rady publicznie, oddawano im cześć, i poważano prawnictwo uczone. Tak się rzeczy miały u nas aż do owego wieku, który dzieje kraiove głoszą wiekiem dla nauk złotym. Urządzenia dziś istniejące dążą do przywrócenia tych czasów, potrzeba tylko z naszej strony stałej woli i niewzruszonego niczém przedsięwzięcia. O tém więc kilka słów przemówić, niech mi wolno będzie!

Znaiomość zwyczajów, zachowań, i praw po wszystkich narodach bywała udziałem starszyzny, duchownych, lub mędrców, poręką sławy niepłonnej i poważania zasłużonego. Ona bowiem ustalała najsławniejszą myślność ludów, dążąc do utrzymania pokoju w domowym i publicznym pożytku, do zaszczepiania w umysłach prawości i moralności, czerpanej z podania przodków lub głębokiej rozważy. Ztąd w starożytności uważały ludy prawodawców za istoty nadludzkie lub w bezpośrednim związku z samem bóstwem zostające, czcili prawoznawców wyłącznie lub głównie za mędrców. Ztąd najczęściej prawodawstwo i prawoznawstwo bywało zatrudnieniem właściwem kapłanów, połączone z religią.

W krajach Chrześcijańskich, lubo prawoznawstwo później dopiero poczytywano za naukę potrzebną do teologii, wszelako, za poznaniem i pomnożeniem ustaw świeckich i kościelnych, za ściśm onychże z teologią i hierarchią połączeniem, duchowieństwo łączyło sobie wszędzie powagę, głównie za pomocą nauki i gruntowniejszój praw znaiomości.

W Polsce, współcześnie prawie z przyjęciem religii Chrześcijańskiej, wyższość światła i nauki, znaiomość stosunków prawnych i politycznych w kraiu i za granicą odległą, zapewniała kapłanom, z Włoch i Francji przybyłym, i ich następcom, na potomne wieki cześć i znaczenie, równające się władzy i poważaniu samych Xiążąt, samych Monarchów. Bolesław I. uposażał hojnie duchowieństwo, obdarzał te uposażenia prawami monarszemi, 1) czcąc kapłanów jako osoby sobie równe 2). Że hołd taki oddawany duchownym

1) Długosz I. p. 174. 175,

2) Marcin Gall, wyd. Warszawsk. p. 54,

Był skutkiem ich nauki, znajomości praw, i ich użyteczności wewnątrz i zewnątrz kraju, w politycznych nawet zatargach z Cesarzami Niemieckimi, wnosić można z świadectwa Ditmara, który z żółcią i nienawiścią donosi: że ten wielki monarcha wskazywał w kanonicznych ustawach usprawiedliwienie swych działań przeciw Henrykowi II 1). Późniejsze cokolwiek dzieje przekonywają: że praw kanonicznych i Rzymskich wpływ i znajomość u nas głównie i znacznie przez duchowieństwo wzrastały. Marcin Gall, najdawniejszy nasz znany kronikarz, samemu tylko głodowi przyznaie większą moc od praw Rzymskich 2). Kadłubek kładzie w usta S. Woyciecha następującą do Bolesława II. wyrzeczoną naukę, słowami z praw Rzymskich czerpanymi 3): « *Digna vox est majestate regnantis, legibus alligatum principem se profiteri, adeo de auctoritate juris principum pendet auctoritas. Ius vero divinum humano praejudicat, Lex namque domini inreprehensibilis, lex immaculata, convertens animas. Omnium igitur, fili, quae agis e divinae speculo justitiae formam mutuare, nam revera omni majus est imperio, legibus ecclesiae omnem submittere principatum* ». Rozliczne są w Kadłubku zdania z praw Rzymskich wyjęte, lub zastosowania do tych praw czynione 4). Dzieje i ustawy krajowe dowodzą powagi duchowieństwa ugruntowanej i rozszerzanej wyższością nauki, znajomością praw, pomyślnie do okoliczności stosowaną. Wchodzili od wieków u nas prałaci, wraz z inną starszą, do wieców, do rad monarszych. Zdania i porady ich, w domowych nawet dolegliwościach zasięgane, uważali monarchowie za objawienia i wyrocznie nadludzkie 5). Takowe do spraw i usług publicznych i prywatnych

1) Dithmari chronicon, ed. Wagneri p. 193.

2) Editio Varsav. p. 292. et vere vicisset seniorum consilia consilium juvenile (Pragam petendi), nisi panis defecisset, qui plus potest, quam possit facere *jus civile*.

3) Lib. II. epist. XI. p. 128; edit. Dobromil. Źródło ię znajduje się *in-codice Justiniani* lib. I. tit. XIV. *const.* 4. gdzie Theodozjusz i Walentinian mówią: *Digna vox est majestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri. Adeo de auctoritate juris nostra pendet auctoritas. Et revera majus imperio est; submittere legibus principatum. Et oraculo praesentis edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus. Jest to jeden z licznych przykładów, że Kadłubek obczytany w prawie Rzymskiem, umiał z niego korzystać, zwracając z wielu względów.*

4) Przytaczamy je podług wydania Warszaw. z r. 1824. Kownackiego. T. I. p. 16. 54. 55. 85. 93. 106. 192. 196. 198. 199. 200. 201. 202. 218. 232. 233. 277. 295. 302. T. II. p. 13. 14. 18. 45. 52. 61. 104. 130. 132. 133. 137. Rzecz ta zasługuje na uwagę spodziewanego krytycznego wydania, i będzie może przezemnie bliżej wyjaśnioną.

5) Marcin Gall. wyd. Warsz. p. 120.

usposobienie, przez naukę i znościomość praw i stosunków nabyte, iednało kapłanom przystęp otwarty do przystonków dworu, pierwszeństwo mieysca i zdania po ziazdach i obradach, zręczność władania umysłami, a po zmienionym rządzie na rzeczpospolitą zachowało im mieysce naczelne w senacie, naywyższą obok monarchów władzę i godność, i w bezkrólewjach rząd naczelny.

Gdy we Włoszech w wieku XII. światło nauk, przez wzniecony zapał powszechniejszego praw Rzymskich poznawania, szérzyć się poczęło, gdy stopnie bakałarza, licencyata, doktora dla prawa kościelnego znawców tamże i w tym samym wieku pierwiastkowo ustanowione 1), a wnet i do praw Rzymskich i do saméy teologii zastosowane bywały, nie zbywało na Polakach zwiędziających Włoch i Francyi naysławniejsze szkoły, ubiegających się o te stopnie honorowe, cechę i godność nauki stanowiące, a w iednym prawie czasie we Włoszech i w Polsce czytano i uwielbiano zbiory Justyniana 2). Jakkolwiek zawcześnie Długosz obdarza S. Stanisława doktoratem, iakoby w Paryżu ofiarowanym, lecz przez skromność nieprzyjętym 3), wszelako nie podobna przy mnóstwie dowodów zaprzeczać: że był stopień ten ciągle w Polsce poczytywany przez duchownych za potrzebny do dostępowania naywyższych godności w kościele, przez świeckich za zaszczytny i nader dla użyteczności powabny. Powszechne tych stopni za granicą, nawet przez zakonników, poszukiwanie i uprzedzenie gdzie niegdzie obręb prostego przesądu przechodzące: iakoby doktoratu lepszość była zawisłą od pewnych zagranicznych mieysc, były powodem Kaźmirzowi W., wszelkimi sposobami obcy wpływ starannie usuwającemu, do założenia w kraiu instytutu naukowego naywyższego, w którymby tych zaszczytów naukowych można dostępować 4). Prawa pod Jagiełłończykami warujące pierwszeństwo do prelatur i kanonikatów dla szlachty, lubo zdawały się wmawiać: iakoby szlachectwo bez nauki obeysdź się mogło, wszelako, mieszcząc doktoraty plebeiuszów obok i w równi z szlachectwem w tym zawodzie, podniosły znaczenie i wartość tych stopni naukowych, iakkolwiek pod obieralnymi królami dopiero stały się dla saméy szlachty szkodliwemi. Doktoratu godność powszechném zdaniem równała się szlachectwu.

1) R. 1150. przez Eugeniusza III.

2) Ossoliński wiadomości historyczno-krytyczne T. II. p. 334. 359.

3) Vita S. Stanisłai ed. Dobiełowiczii. Cracov. 1666. p. 12. Dawniejszy życiopis, wydany z Marcinem Gallem nie o tém nie wie, p. 328.

4) Cf. Czacki czy prawo Rzym. było zasadą praw Lit. i Pol. p. 45. seqq. — Tygodnik Wileński T. I. p. 123. — Ossoliński wiadomości historyczno-krytyczne T. II. p. 338. 341.

Matysa Schymana nie śmiano sądzić ani karać za zdradę zamierzoną Gdańską r. 1463. dla tego iedynie, iż był doktorem w prawie. Oddano zdraycę po ukaranie biskupowi Kuiawskiemu, który go przez czas nieiaki w więzieniu potrzymał 1). Teologia i prawo były głównym i powszechniejszym celem naukowego ubiegania się, mniéy widoków udzielała sztuka lekarska, do którój młodzież szlachecka zaczęła się przykładać dopiero za czasów Kromera, gdy częstsze choroby większe ukazywały korzyści 2). Rzadkie były przypadki, aby za pomocą saméy tylko Hygei, bez przyczynienia się Astrei lub Themidy, sprzyjały komu losy tak, iak Janowi z Radlicza, który, wyuczywszy się w Francyi sztuki lekarskiéy, za uzdrowienie Ludwika, króla Węgierskiego i Polskiego, dostąpił biskupstwa Krakowskiego 3).

Panowanie Jagiellończyków, blisko dwa wieki obeymujące, ustalało i rozszerzało powagę i znaczenie mężów w prawie biegłych. Poruczano im często poselstwa i publiczne nayważniejsze sprawy. Jan Luthko, podług wyrażenia Długosza 4), znakomity doktor prawa, odbywał z polecenia Kaźmirza IV. poselstwa wielkiéy wagi do Cesarza i Papieża. Jan Dąbrówka, Jakób Szadek, i Maciej z Raciąża, doktorowie prawa, byli używani do traktowania o pokóy, do poselstw i czynności, wymagających naywiększój przeczorności, by niszczyć podstępny Hieronima, Kreteńskiego arcybiskupa 5), by niweczyć przenikliwością i trafnem rzeczy ocenieniem wybiegi i zdrady 6). Piotr Tomicki, w prawie doktor, archidyakon Krakowski, sekretarz królewski, odprawiał poselstwa pomyślnie do Papieża, Xiążąt Niemieckich, i w inne strony, za panowania Zygmunta I. 7) Garzias, Hiszpan, obojga prawa doktor, professor Krakowski, bawił nietylko w pyle uczonym lub w gronie uczniów, lecz w nayznakomitszym orszaku prałatów i senatorów, tudzież uczonych w prawie doktorów Dominika z Secemina, Mikołaja Cepel z Poznania, układać miał za tychże czasów warunki zgody z Prusami 8).

Za Piastów i Jagielonów kształcono prawodawstwo nie własném, lecz obcém doświadczeniem, zapatrywano się na formy i ustawy obce, i zachowywano przekonanie z dzieiów świata powzięte: że prawodawstwo głównie w nauce

1) Bielskiego kron. Pol. ed. 1764. p. 384.

2) «Nec medicinam posthabent, posteaquam ea, vulgatis delicatiore et laxiore victus ratione morbis, in proetio esse coepit.» Descript. Poloniae in edit. Elzeviriana 1642. p. 87.

3) Długosz ad a. 1382. T. I. p. 56.

4) Długosz II. p. 144.

5) Bielski kronika Pol. ed. 1764. p. 382. 383.

6) Bielski tamże p. 386.

7) Bielski tamże p. 462. 463. 466.

8) Bielski tamże p. 464.

czierać powinno zasady i wzory. Tak Kaźmierz W., układając r. 1347. ustawy ziemskie, zasięgał zdania prałatów i pomocy mistrzów prawa, z Francyi sprowadzonych 1), i dał przykład familii Jagiełłów do naśladowania go w tém częstego, lubo mniéj pomyślnego. Są niewątpliwe ślady w ustawach Władysława Jagiełły, wykrywające wpływ prawnictwa uczonego 2). Poręczali układy prawa królowie: Alexander Janowi Łaskiemu, Zygmunt I. temuż, Maciejowi Sliwnickiemu, Jerzemu Myszkowskiemu, i innym doktorom obojga prawa. Gdy za Zygmunta Augusta zaczynało się mniemanie: że do układów prawa ziemianstwo i uczciwość są wystarczające, usiłował Modrzewski nadaremnie odwozować od téj zarozumiałości. »In quem usum (mówi on) tot homines docti habentur, si usus eorum nullus est in republica? Quod si est usus aliquis, ubi potius is quam in legibus condendis debet apparere. Neque leges Romanæ tanti hodie essent, si ab hominibus non satis a doctrina excultis fuissent conscriptæ « 3).

W sporach zawikłanych, nawet publicznych, doktorowie i nauczyciele szkoły głównéj Krakowskiéj byli nieraz wzywani przez monarchów o pomoc, odbywali dysputy, lub udzielali zdania i rady. Tak r. 1431. w obecności króla i rad odbywała się uroczysta dysputa w Krakowie pomiędzy doktorami o zdania religijne Hussytów 4). Kaźmierz IV. r. 1462., mając rozstrzygać spory o Xięstwo Mazowiecko-Płockie, wezwał doktorów prawa kanonicznego trzech, Jana z Dąbrówki, Mikołaja z Kalisza, i Jakóba z Szadka na zjazd do Piotrkowa, zasięgając ich zdania i pomocy w sądzie złożonym 5). Tenże Kaźmierz IV. rozpoznając r. 1469 na zjeździe w Piotrkowie spór lenny między Frederykiem, Margrabią Brandenburskim, a Henrykiem, Xięciem Stolpeńskim, zachodzący, zawyrokowaniu lub zagodzeniu swemu poddany, znalazłszy go zawikłanym i trudnym, odroczył rozstrzygnięcie w tym celu iedynie, aby mógł posłuchać zdania doktorów prawa Uniwersytetu Krakowskiego i mieć przez nich wskazany sposób sprawiedliwego wyroku 6). Uczony Kallimach, lubo nie prawnik, lecz iako mówca i rymotworca obeznany z dziejami starożytności, część ważną nauki prawa stanowiącemi, trafnie oceniał groźność przywłaszczeń szlachty w swawolę i nieuległość wzrosłych, i udzielał zbawien-

1) Ossoliński wiadomości historyczno krytyczne T. II. p. 339. seqq. et 341.

2) Vol. legum I. fol. 81. de servis aut ancillis illiberis evadentibus aut fugientibus.

3) Edit. Basil. p. 751. 765.

4) Długosz I. p. 577. Cromer L. XX. p. 298.

5) Długosz II. p. 303. 304.

6) Długosz II. p. 453.

nych dla kraju i króla rad Janowi Olbrachtowi 1). Zygmunt I. uznał za użyteczną mieć dwóch prawników, duchownego i świeckiego, zawsze przy boku swym do sądów nadwornych i do rad prawnych nawet po zjazdach sejmowych 2). Powaga tego urzędu referendarzów dwóch została pod Zygmuntem Augustem na nowo ustaloną prawem sejmowem 3).

Nayświecniejszy był stan nauk w Polsce za Zygmunta I. i II., naywiększa tém samém wziętość nauki prawa, nayznakomitsze prawników uczonych i nauczycieli poważanie. Jak niegdyś Teodozyusz i Walentinian, Cesarze państwa Rzymskiego, zapewnili r. 425. nauczycielom publicznym szkoły Carogrodzkiej po XX. leciech nauczania publicznego *comitivam ordinis primi* 4) tak, i za ich przykładem, nadał Zygmunt I. r. 1535. doktorom i nauczycielom szkoły głównej Krakowskiej aktualnie uczącym szlachectwo osobiste, po XX., leciech nauczania nawet dziedziczne 5). Zygmunt August dozwolił akademii Królewskiej każdego tam na stopnie akademickie promowowanego ogłaszać zarazem szlachcicem Polskim 6). W owych czasach słynęli nauką i znajomością prawa rodacy Stanisław Zaborowski, Jan Tarnowski, Jan Baron Ostrog, Jan Zamoyski, Jaskier, Cerazyn, Rotundus Milesius, i iednali sobie poważanie u współobywateli a względy u monarchów. Piotr Roisiusz, nayuczeńszy za Zygmunta Jagiellończyków prawnik, był użytecznym i na katedrze iako nauczyciel, i w sądach królewskich nadwornych iako biegły praw Rzymskich znawca 7). Paryż, Strasburg, Bononia, Padwa, Ingolstadt były wtedy

1) Cromer ed. Basil. 1558. p. 661.—663. Bielski ed. 1764. p. 434.

2) Vol. leg. I. fol. 363. 529.

3) Vol. legum II. fol. 778.

4) Cod. Theod. Lib. VI. tit. 21. in jure. Antejustiniano, ed. Hugonis Berol. 1815. T. I. p. 430. Tytuły *comitatus*, *comitiva* (godność nadworna), *comites* (dworzenie, orszak nadworny) w państwie Rzymskiem zachodniem służyły rozmaitym urządowi nadwornym i wyższym krajowym, n. p. *comites sacri patrimonii*, *sacrarum largitionum*, *rationum*, *sacrae vestis*, *provinciarum*, *commerciorum*, *horreorum*, *consistorii*, etc. (cf. Cassiodor. Variarum L. VII. et Cod. Theod. et Justiniani pas.) Cesarz Konstantyn ustanowił trzy stopnie téj godności, bliższą lub dalszą względem samego panującego dostojność cechujące. (Eusebius de vita Constantini Imp. L. IV. c. I.) Nie tylko urzędowania czynne lub wysłużone (*comites vacantes*) iednaly *comitivam*, lecz bywała ona często także udzielaną przez cesarzów za pieniądze lub w nadgodność zasług, (Cod. Theodos. Lib. VI. tit. 16. 18. 20.) a tych nazywano *comites codicillares*, *honorarios*. Do każdego z trzech stopni były przywiązane stopniowane swobody, powaga i znaczenie, a nawet tytuły w mowie i piśmie im udzielane. (Cf. cod. Justin. Lib. X. tit. 52. Lib. XII. tit. 13. et cod. Theodos. Lib. VII. tit. 16).

5) Mizleri acta litteraria I. p. 43. seqq.

6) Goldbek Nachrichten von der koenigl. Universitaet zu Koenigsberg in Preussen, p. 81.

7) Cf. Ossoliński wiadom. historyczno-krytyczne II. p. 346. 347.

zwiedzane przez Zamoyskiego, Firleiów, i wielu młodzieży, tam światła nauk dla przysługi kraiu czerpał. Od wieku XVI., gdy spory teologiczne i poróżnione zdania religijne zaczęły zajmować uwagę świeckich, uważano i u nas prawo Rzymskie odrębnie, już nie tylko iako źródło pomocnicze praw kanonicznych, i upowszechniano jego znajomość i powagę.

Śmierć bezpotomna Zygmunta Augusta, obieralność bezwzględna tronu, niespełnione zamysły Stefana Batorego, i nieodzownie ustalona rzeczpospolita imienna, zmieniły pomysłą postać rzeczy nauk, rządu, i wszystkiego. Szlachectwo przeważało nad wszystkiem, posiadłość ziemską z niem skojarzona zastępowała naukę, stanowiła porękę poczciwości i zdatności w usługach krajowych. Wszystko niszczało w zaniedbaniu wzrastającym nauk i uczonych. Prawnictwa i prawników wyrazy upadły w znaczeniu nietylko, lecz łączono z niemi wyobrażenia nawet ohydne, stąd niewątpliwie: że zamiast nauki, prosta wprawa, zamiast usposobienia serca i umysłu, dowcip i rozum naturalny bywały wystarczającami dla urzędników linii sądowej. Lubo Stanisław August w usiłowaniach swych dobroczynnych nieomieszkiał dźwigać zarzuconą naukę prawa, zawiewując towarzystwo uczone, materje prawne pod jego okiem rozbierające 1), ustanawiając katedry prawa krajowego w Warszawie w szkole rycerskiej i w Krakowie, w uniwersytecie tamiecznym, powołując tamże uczonego Steinera, wszelako dzisiejszemu wiekowi zachowały losy spełnienie jego zbawiennych zamysłów. Dziś bowiem dopiero, po przeszło dwóch wiekach zaniedbaniu naukowem, przy urządzeniach udoskonalonych, nie sama tylko istnieje nadzieia. Założony po ustającym zgiełku wojen w stolicy Uniwersytet, wskrzeszona Zygmunta I. dla nauczycieli Uniwersytetu Królewskiego Warszawskiego i rozciągnięta dla urzędników w ogólności nadgróda i zachęta, usposobienie do urzędowań wszelkiego stopnia uznane zawisłém od nauki, wyższe szczeble godności mają być dostępowane za udowodnianym postępem w naukach i zdolności, stąd przepisane trzykrotne examina, nim szereg naczelnych urzędów przystępnym stać się może, a do godności obrony przy sądach wyższych wymagany prawem doktorat 2). W tym ostatnim przepisie

1) Pamiętnik I. o ustanowieniu porządku w nauce prawa cywilnego i o założeniu zgromadzenia prawnych ludzi, etc. etc. 1772. (8vo bez miejsca druku).

2) Dziennik praw K. Pol. Tom. II. Nr. X. p. 225. seqq. Ścisłe wykonywanie tych zbawiennych urzędów może ustalić równe dla nas znaczenie w świecie naukowym, iakiego na téj właśnie zasadzie, wyrażonéj na wstępie ustawy, inne używają w Europie narody. Nie mała zaiste część urzędników, dziś w kraiu znakomite urzędy piastujących, uczyła się prawa w Krakowie, Wilnie, Pradze, Frankfurcie nad Odrą, Halli, Getyndze, Wiedniu, Królewcu, bo dostąpienie urzędu było od tego zawisłém w Polsce przez Rząd Austriacki i Pruski zależné. Wypadek ten i upowszechnienie nauki, za ustanowieniem Szkoły prawa a następnie

spostrzegamy przeięty przykład kraiów, w których obrońcy sądowi posiadają naywiększe znaczenie i powszechne poważanie, w których obrońca sądowy, enotą i nauką wstawiony, przechodzić może na naywyższe dostojenstwa. Nie powinno to zadziwiać nikogo, skoro rozważy iak wspianiem i wielkiem iest powołanie obrońcy sądowego 1). Poznawanie w niezliczonych cieniowaniach i zmianach wszelkich pożycia ludzkiego stosunków i czynów, enot i zbrodni, ściśle ich ocenianie i porównywanie z ustawami, odgadywanie lub przenikanie wybiegów, wykrywanie podstępów, słowem: obrona niewinności, skarżenie występków, są zatrudnieniem obrońcy sądowego, kształcą iego zdolności umysłowe, iedną mu zwykle zadziwiającą przytomność umysłu, przenikliwość, dowcip, ieżeli przeięty iest ważnością swego urzędu, i ieżeli w cnocie i nauce upatruie skutek pomyślny swych usiłowań. Nie powinno zatem wcale zadziwiać: że pomiędzy obrońcami sądowymi w Francyi, Holandyi, Anglii, Danii, Austrii widzimy mężów iak naywięcey umysłowo ukształconych nauką i enotą. Prawda i prawość iest celem, rozwaga i nauka śródkiem iedynym dopięcia celu wysokiego w tém powołaniu, a poważanie powszechne skutkiem bywa zwykłym każdego prawego i cnotliwego zawodu.

W tych myślach i nadzieiach niepełnionych przystępując po raz pierwszy w Wydziale prawa i administracji do udzielenia doktoratu, składamy owoc, oby częstszy! na ołtarzu wdzięczności Założycielowi tego naukowego przybytku, pragnącemu kraj wzniesć nauką, a grono poważne obrońców sądowych uznać doktoratem, by mieć zasób mężów usposobionych do ważnych potrzeb i usług kraju.

Uniwersytetu w Warszawie, znacznie zapewne się przyczyniły do dzisiejszego w Polsce oświe-
cenia i do urządzeń powyższych..

1) Piękne i bardzo stosowne uwagi o wzniesieniu powagi u nas tego szanownego grona zawiera pismo: Dawida Torosiewicza myśli o powołaniu obrońców sądowych w krótkości zebrane. Warsz. 1822: p. 34. seqq.